

**XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2013. április 16-18.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar**

A média felelőssége a terrorizmustól való félelemben

Jelige: Hírügynök

Dolgozat lezárásának időpontja: 2012, október

Tartalom

Bevezetés.....	3
I. A média szerepe az emberek életében.....	5
I.1. A hírek továbbítása, a média létjogosultsága és kiteljesedése	5
I. 2. A média hatása az emberek biztonságérzetére.....	8
I.3. Hogyan képes félelmet generálni a média?	11
II. A biztonság fogalma, illetve az emberek biztonságérzete	17
II. 1. A biztonság értelmezései.....	17
II.2. A globális biztonság feltételei	19
II. 3. Biztonságpolitikai kihívások napjainkban	23
III. A terrorizmus lényege, fejlődésének története	25
III./1. A terrorizmus meghatározása	25
III./2. A terrorizmus története, a félelem fokozása.....	31
III./3. A terrorfenyegetettség tényszerű alapjai.....	35
III./4. Harc a terrorizmus ellen.....	40
IV. A média és a terrorizmus viszonya	45
IV./1. Terrorizmus a szórakoztató médiában	46
IV/.2. Terrorizmus a hírekben.....	48
Hipotézisek igazolása, összegzés	53
Felhasznált irodalom	58

Bevezetés

Bár sokan továbbra is vitatják, a média, ha nem is hivatalosan, de mostanra a 4. hatalmi ággá vált. Az élet minden területére kiterjed. Befolyásolja a politikát, a gazdaságot, az emberek mindennapi életét. Ha a médiában negatív hírek jelennek meg egy cégről, a vásárlók, a befektetők bizalma azonnal megcsappan, s ez pillanatok alatt milliárdos veszteséget okoz. Ha egy politikus botrányára derül fény, népszerűségének csökkenésével szavazatokat is veszít. Ha reggel az időjárás-jelentésben azt mondják: vihar közeleg, az emberek indulás előtt bezárják az ablakokat. Ez mind azt jelzi, hogy a média befolyásolja az emberek mindennapi cselekedeteit, képes megerősíteni, illetve jelentősen megingatni az emberek biztonságérzetét.

Ezt a biztonságérzetet világszerte alapvetően megváltoztatta a 2001. szeptember 11.-i Egyesült Államokat ért terrortámadás. Ez a cselekmény önmagában is globális szinten váltotta ki az emberekben a terrorizmustól való félelmet. Egyrészt a médiának köszönhetően világszerte emberek milliárdjai élő adásban szembesültek a világhatalom sebezhetőségével. Az „Álmok földjét” hatalmas méretű csapással sújtották egy olyan - a hétköznapi emberek számára ismeretlen, vagy jelentéktelennek ítélt - ország terroristái, mint Afganisztán. Több országnak azzal is számolnia kellett, hogy az Egyesült Államokkal való szövetségi kapcsolatai révén, rájuk nézve is akár valós veszélyt is jelenthet az al-Káida. De ha azt nem is, a szövetségi, a NATO tagságból fakadóan kötelezettségeket, feladatokat ró a tagállamokra. A médiának világszerte – így Magyarországon is – fokozott felelőssége volt tájékoztatni arról, hogy ez a terrorcselekmény mit jelent az Egyesült Államok, illetve az egész ország jövőjére nézve.

Az eltelt 11 évben a globális veszély híre és a terrorizmustól való félelem aktuális maradt. 2012-ben is olyan világot éltünk, melyben bármi nagyobb horderejű, vagy erőszakos dolog történt a világ bármely pontján, erős volt a nemzetközi reakció. Az adott esemény kapcsán, a nagyvárosokban, sokszor Budapesten is a szolidaritást vállaló csoportok jelentek meg, egy pillanat alatt akár tömeges részvételű megemlékezéseket, demonstrációkat szerveztek. Így volt ez korábban például a kínai-tibeti konfliktus erőszakosabbá válásának idején is, de hogy témámnál maradjak: amikor a közelmúltban az iszlámellenes filmhez kapcsolódó felháborodás során meggyilkolták Chris Stevenst, az Egyesült Államok bengázi nagykövetét. Az

érzékenységet jelzi, hogy a filmre, illetve az iszlám vallás meggyalázására hivatkozással világszerte történtek erőszakos cselekmények. A magyarországi pártok, illetve különböző szervezetek is felszólaltak a kultúrákat sértő megnyilvánulások ellen, Budapesten is demonstráltak más vallású szimpatizánsok is.

A hírek, a média emberekre, tömegekre gyakorolt hatása kapcsán felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e globális terrorizmusról, vagy csak a félelem teszi azt globálissá? Ez a félelem valós alapokon nyugszik, vagy csak a média generálja? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre keresem a választ. Továbbá vizsgálni kívánom, hogy a XXI. században, a technológia hihetetlen mértékben felgyorsult fejlődése mellett, az azonnali, globális szintű hírközlés idején, amikor már szinte semmi sem maradhat titokban a média, mint eszköz mennyire akadályozza a terrorizmus elleni hatékony harcot, mennyire szolgálja a terrorizmus célját?

Dolgozatomban elsősorban dokumentumelemzések, a témában született adatbázisok, illetve szakmai tanulmányok felhasználásával kívánom igazolni a következő hipotéziseimet:

- 1. A média szerepe jelentősen megnőtt az emberek biztonságérzetének formálásában**
- 2. Akár van globális terrorizmus, akár nincs, egyes terrorcselekményeknek lehet globális hatása.**
- 3. A médiát mindkét fél (az állami védekezésben és a terrorcselekményeket elkövetők is aktívan használják), de a technológiai fejlődések és a média határtalanná válása erősen nehezíti a terrorizmus elleni védelmet.**

I. A média szerepe az emberek életében

Ahhoz, hogy megvizsgálhassuk, milyen felelőssége van a médiának az emberek terrorizmustól való félelmében, először azt kell tisztázni, hogy a média hogyan is befolyásolja az emberek életét, biztonságérzetét? Mi az oka annak, hogy odafigyelünk arra, ha a médiában megjelenik a terrorizmus? Kiváltja-e ez belőlünk a terrorizmustól való félelmet? Ha igen, miért és milyen mértékben?

I.1. A hírek továbbítása, a média létjogosultsága és kiteljesedése

A társadalmi lét fokozott interakciót követel meg az embertől, melyben a természeti közegen túl a társadalmi közeg információi is fontos szerepet játszanak. Ahhoz, hogy az ember ezekre a társadalomkörnyezeti hatásokra megfelelően reagálhasson egyre nagyobb szüksége volt a hírekre. „Mindenkinek joga van arra, hogy tájékoztatást kapjon szűkebb környezetét, hazáját, a világot érintő kérdésekben” – mondta ki korábbi sajtótörvényünk. Ahogy ez az idézet is mutatja, a tájékozódás, az emberek életét befolyásoló eseményekről való információk megszerzése idővel alapjog lett, amely a történelem fejlődése során – különösen a demokratizálódás, a társadalmak nyitottabbá válásával, a „nyugatosodás”, majd a globalizáció hatására – egyre erősebbé vált.

Magyarországon a rendszerváltás tekinthető olyan történelmi fordulópontnak, amellyel elindult nálunk az erősebb „nyugatosodás”, ez pedig a társadalmi kommunikációs rendszerek korábbiaknál gyorsabb változásához is vezetett. Ennek az új világnak a jellemzésére leggyakrabban Karl Popper megkülönböztetését használják, melyben a nyitott, és zárt társadalom paradigmáját hasonlítja össze. Míg a zárt társadalomban centralizált hatalom volt jellemző korlátozott társadalmi ellenőrzés mellett, addig a nyugat felé nyitással a hatalom megosztása és a társadalmi ellenőrzés vált jellemzővé. A társadalmi berendezkedések ezen irányú változása az emberek életének minden szegmensére kihatott, így a társadalmi kommunikációra, a média, a sajtó működésére is.

Terestyéni Tamás több szempont szerint összehasonlította a két társadalom kommunikációját. Ezek közül néhány ellentétpár:

1. Táblázat: Az eltérő társadalmak kommunikációja

„A totalitárius kommunista politikai berendezkedés és a tervutasításos gazdaság társadalmának kommunikációs jellemzői”	↔	A plurális parlamenti demokrácia és a piacgazdaság társadalmának kommunikációs jellemzői”
az ellentétes nézetek elfojtása	↔	szólás- és vélemény szabadság
titkok, tabuk, rejtegetett események és információk	↔	nyilvánosság, átláthatóság
az állampolgárok információval kapcsolatos jogainak semmibe vétele	↔	az állampolgárok információs jogainak törvényi garانتálása
az állampolgárok ellenőrzésére szolgáló titkos csatornák és kommunikációk (titkosrendőrség, besúgók, titkos jelentések III/3-as és egyéb ügyosztályok)	↔	a titkos csatornák és kommunikációk megszűnése vagy legalábbis szigorú korlátozása és ellenőrzése
a sajtó és a média közvetlen alárendelése a hatalomnak, információs monopólium	↔	a sajtó és a média szabadsága, függetlensége a hatalomtól, az információs monopólium megszűnése

Forrás: Terestyéni Tamás: Kommunikációelmélet, 12/2. táblázat 299-300. o.

A lakosság széles körét érintő, társadalmi közérdeklődésre számot tartó, érdekes, legfrissebb, aktuális, eseményekről való tájékoztatás intézményesülése a média. A média feladata, hogy az információkat összegyűjtse, majd a társadalom felé

közvetítse. A média hatalmas mennyiségű információt birtokol és ezen hatalmából adódóan mind az egyének, mind a társadalom egésze bizonyos szinten ki van szolgáltatva a médiának. A kérdés az, hogy mennyire? Marshall McLuhan, aki sokat foglalkozott a média fejlődésével, illetve annak az egyénekre társadalmakra gyakorolt hatásával, azt mondta: „A médium a tömegek kora, (mass age)” McLuhan úgy vélte a kommunikáció elsődleges csatornája – legyen az szóbeli, írott vagy elektronikus – megváltoztatja annak módját, ahogyan észleljük a világot, és minden korban a domináns médium uralkodik az embereken. Az elektronikus média – vagyis a rádió, a televízió, internet – megjelenéseinek köszönhetően McLuhan úgy vélte egyfajta „globális falu” jött létre, amelyben bárkivel a világ szinte bármely pontján azonnal kapcsolata léphetünk, az azonnaliság korát éljük. Kijelenthetjük, hogy napjainkra a média kikerülhetetlen részévé vált az életünknek: a világról alkotott nézeteink, valóságképünk, egyik elsődleges forrásává vált, mindennapi cselekedeteinket, érzéseinket – ezek között félelmeinket - jelentősen befolyásolja.

Korábban számos tömegkommunikációt kutató szakember azt feltételezte, hogy a nyomtatott és az elektronikus média jelentős mértékben befolyásolja az emberek véleményét, érzelmeit, sőt viselkedésüket is. „A tömegeket egy védtelen, viszonylag passzív birkanyájhoz hasonlították, amely könnyen áldozatul esik a manipulatív reklámhadjáratoknak, vagy a jól kigondolt propagandának”. ¹A média „korlátlan befolyásolás modelljét” vélték igazoltnak az 1930-as években a Göbbels-féle náci propaganda meggyőző erejében is.

Később azonban a társadalomkutatók elkezdtek megkérdőjelezni a média korlátlan hatását. Elihu Katz és Paul Lazarsfeld médiaszociológusok a társadalmat egy olyan kis csoportokból álló lépként jellemezték, amelyet a személyes kötődések és az egymástól való függés hálózata köt össze, és ami az egyén számára védelmet nyújt a média korlátlan befolyása ellen. Ezen az elven alapult a média korlátozott befolyásának modellje. Ez az elmélet sem vonja kétségbe, hogy a média jelentős hatással van az egyénre, de kiemeli, hogy ezzel együtt az emberek egymásra gyakorolt hatása sem elhanyagolandó. Ezt igazolta Paul Lazarsfeld, amikor 1940-ben Franklin Rooseveltt és Wendell Wilkie elnöki választási kampánya során az Ohio állambeli Erie megyében végzett felmérési eredmények szerint a republikánus és a demokrata szavazók is szelektálták a médiából érkező információkat. A kutatók ekkor

¹ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003., 318.o

arra jutottak, hogy a média két lépcsőben befolyásolja az embereket. A kétlépcsős elmélet szerint az csupán az első lépés, hogy az információ eljut a nézők széles rétegeihez. Ezt követi egy második lépcső, amelyben az üzenetet meg kell erősítenie egy olyan embernek, akit a nézők tisztelnek. Ez az elmélet pszichológiai szempontból is megalapozottnak tekinthető, hiszen mindenki életét végigkísérik olyan emberek, akiknek általában ad a véleményére. Az, hogy kik ezek az emberek, függ egyrészt a személyes kapcsolatoktól, illetve az adott témától is. Abban például, hogy a média által divatosnak titulált ruhát felvegyem-e, például a barátom véleményét kérem ki, azt viszont, hogy a reklámozott gyógyszerek közül melyiket vegyem be, inkább az orvosomtól kérdezem meg.

Ugyanakkor a média technikai fejlődésének és terjedésének köszönhetően a mai „tömegek korában” a média már annyi különböző helyről és olyan sok alkalommal bombázza az embereket az információival, képeivel, hogy bármennyire is küzdünk ellene, egyre nagyobb hatással van gondolkodásunkra, véleményünkre, miközben a valódi személyes vélemények elhalványulnak.

Ehhez társul az a társadalmi folyamat is, amelyben a technológiai fejlődések révén, a valódi emberi interakciókat egyre több helyen, és több alkalommal váltja ki a fejlett technológia. Az emberi kommunikáció egyre nagyobb arányban mobiltelefonon, interneten, illetve azon belül is közösségi oldalakon zajlik. Tehát bár egyfelől nem hiszünk fenntartások nélkül a médiának, manapság már a médiából érkező információk szűrése, és kezelése is a média felületein zajlik. Gondoljunk csak arra, hogy például az internetes hírportálok különböző cikkeihez bárki hozzászólhat, és a különböző vélemények és értelmezések megjelenésekor sokszor komoly viták alakulnak ki egy-egy hír kapcsán.

I. 2. A média hatása az emberek biztonságérzetére

Mint kifejtettem: a médiából érkező információk, illetve a maga a média nagyban befolyásolja az emberek véleményét, gondolatvilágát, ezáltal érzéseiket, köztük félelmeiket is. A félelem önmagában egy nagyon összetett és bonyolult fogalom. Legegyszerűbben úgy tudnám elmagyarázni, hogy a félelem az az érzés, amely egy lehetséges kellemetlen esemény bekövetkezése előtt tör rá az emberre. Ekkor az ember úgy érzi, hogy biztonsága valamilyen módon veszélybe került. A félelem egy velünk született érzelem, amely minden embernél már nagyon korán, csecsemőkorban kialakul. Vannak velünk született félelmek úgy mint, a hirtelen

hanghatásoktól való félelem. A magasságtól való félelem később, a mélység érzésével fejlődik ki. Ezeken felül pedig az élet során szerzett tapasztalatok, illetve információk további félelmeket generálhatnak az emberek számára. Nem véletlenül említhetjük külön a tapasztalatokat és az információkat, mint a félelemgenerálásának tényezőit. A pszichológiában általában nagy jelentőséget tulajdonítanak a tapasztalati úton történő tanulásnak. Sokan úgy vélik, hogy az egyik leghatékonyabb módja annak, hogy egy ismeretet elsajátítsunk, ha azt át is éljük. Hasonlóan van ez az érzésekkel, így a félelemmel is. Ha mondjuk az embert megtámadják péntek este a Nyugati pályaudvarnál, az biztos olyan erős „élmény” lesz számára, amelynek hatására, ha legközelebb arra jár félelem tölti majd el. Ugyanakkor, ha a híradóban halljuk azt, hogy egy fiatal nőt megtámadtak a Nyugati pályaudvarnál, az – enyhébb mértékben – de ugyanúgy félelmet generál bennünk, amikor arra járunk.

A katonapszichológia kiemelten foglalkozik a félelem érzésével. Fuad Topić Ibrahimpašić, Sandra Jonjić és Asija Polić által készített közös tanulmány szerint: „Félelmet kelt minden hirtelen, váratlan és ismeretlen változás környezetünkben, amelyre nem tudunk felkészülni. Az ilyen hirtelen változásokkal kapcsolatos értékelésünknek nagy kihatása van a félelem nagyságára.”²

„A félelem az egyén számára nagyon sokszor bénító erőként jelenik meg, amely, amennyiben nem sikerül megbirkózni vele, a személyes fejlődés fontos gátjává válhat. Ugyanez fokozottan érvényes abban az esetben, ha a félelem különféle társadalmak, közösségek egymáshoz való viszonyában jelenik meg. Ráadásul a félelem a maga sajátos módján képes a teremtésre – egy negatív teremtésre. Olyan dolgok manifesztálására, amelyek tárgyilagosan nézve szinte minden alapot nélkülöznek, megszületésük után mégis önálló léttel bírva egész nemzetek, kultúrák sorsát határozzák meg”.³

Már Tarde rámutatott arra, hogy egy adott eseményre egy sokaság akkor is egységes tömegként viselkedhet, hasonlóan reagálhat, ha tagjai földrajzilag szétszórta helyezkednek el. Ilyen a sajtó és a nyilvánosság működésének eredményeként létrejövő virtuális tömeg.

² Zrínyi Kiadó: Katonapszichológia I. kötet, szerk.: Zelimir Pavlina és Zoran Komar, 2007. 403.o.

³ Marsai Viktor: Európa félelme az iszlámtól – szekurizáció, tévhitek és valós kihívások 1.o.

Az első bizonyítéka, hogy a tömegmédia hatalmas hatással van az emberek életére, biztonságérzetére: 1938. október 30-án Orson Welles A világok harca című H. G. Wells-mű rádiójáték-változatát hallgatva ezrek rémültek halálra és hagyták el pánikszerűen otthonaikat. Howard Koch olyan realista forgatókönyvet írt Welleséknek - váratlan programmegszakításokkal, gyors hírekkel és különböző hanghatásokkal -, hogy rengetegen valóságosnak hitték a "tudósítást" - annak ellenére, hogy az adás előtt, majd alatta többször is felhívták a figyelmet: csupán fikcióról van szó. A pánik azonban sokkal erősebb volt annál, hogy erre odafigyeljenek. A félelemkeltő adásrészek olyan hatásosra sikeredtek, sokan egyszerűen nem hallották meg ezeket a közléseket. Ahogy a pánikhelyzetben általában lenni szokott, a pánik hatására hibásan működött az emberek észlelőképessége. Voltak, akik menekülni próbáltak, mások a rendőrséget és a lapszerkesztőségeket bombázták telefonhívásaikkal. Arról eltérőek az adatok, hogy pontosan hány embert tévesztett meg az élethűre sikerült előadás. A tekintélyes Princetoni Egyetem tíz évvel későbbi tanulmánya szerint legalább egy millióan kerültek így vagy úgy a műsor hatása alá. Dorothy Thompson, a New York Herald Tribune-ben megjelent cikkében pár nappal később így írt az esetről: Orson Welles és a Mercury Theater előadásában akaratlanul is, de minden idők leglenyűgözőbb és legfontosabb előadásával beigazolódott, hogy néhány hatásos hang, némi hanghatással vegyítve – anélkül hogy bármi alapja is lenne - képes tömegeket meggyőzni és egy tökéletes, országos méretű pánikot előidézni.

A következő, az emberek biztonságérzetét nagyban befolyásoló médiatörténeti esemény az volt, amikor a CNN közvetítésének köszönhetően TV nézők millió élő adásban követhették az Öbölháború eseményeit. Az amerikai politika rögtön fel is ismerte az ebben rejlő lehetőségeket, és a katonai vezetés PR ügynökséget bízott meg a háborús tájékoztatás megszervezésére. A médiát beépítették a háború stratégiájába, de ezen felül az Egyesült Államok külpolitikájában is komoly előnyt jelentett az, hogy a világon az amerikai köztvé szemszögéből láttatták az öböl háború eseményeit.

Mind a biztonságpolitikában, mind a médiatörténetben korszakváltást jelentett az USA elleni 2001. szeptember 11.-i terrortámadás. Az emberek élő adásban nézték végig, ahogy a világ nagyhatalmának világkereskedelmi központi épületébe lángol, egy újabb gép csapódik be az oldalába, majd összeomlik. Mindeközben szembesültünk azzal, hogy az épület oldalánál nem csupán papírok, épülettörmelékek hullanak lefelé, hanem emberek. Márpedig azt mindenki elismeri,

hogy „egy kép többet mond ezer szónál”. Így ez a történelmi esemény is annak folyamatos képi rögzítése és élőközvetítése révén még nagyobb hatással volt az egész világon. Nem csak az amerikaiakat, illetve azokat sokkolta, akiket közvetlenül is érintett a tragédia, hanem az egész világ biztonságba vetett hite is megrendült. Hiszen egy olyan ország, mint – az átlag hétköznapi emberek számára jelentéktelennek vélt, vagy nem is ismert ország - Afganisztán mindenki szeme láttára mért hatalmas méretű csapást az „álmok földjére”. Ez a tömeghatás viszont egyúttal elindította a vélemények és elméletek korlátlan áradatát. Egyfelől szakértők töménytelen mennyisége árasztotta el a világsajtót, de ezzel egy időben az internet, mint szabad véleménynyilvánító felület kihasználásával bárki megoszthatta saját teóriáit.

Pataki Ferenc A tömegek évszázada című könyvében írt az információs társadalom beköszöntével létrejövő globális tömegről, amely valamely távoli eseményre egyöntetűen reagál. A tömeget érintően megjelenő félelem önmagában is veszélyt jelent egy társadalomra nézve, de különösen akkor, ha az elért tömeghatás a pánik, amely Pataki Ferenc megfogalmazása szerint „mindig a kultúrában rögzített normatív rend időleges felbomlásával jár”.⁴ Mint kifejtette: „tűzvész vagy földrengés, bármilyen katasztrófa, rémhír és háborús válság, kozmikus fenyegetés és járvány egyaránt előidézhethet pánikot”⁵. Pataki Ferenc leírta a pánikjelenség folyamatát, de most az én témám szempontjából nem is ez, hanem ennek záró megállapítása releváns. E szerint a pánik által kiváltott sokk nem múlik el nyomtalanul, annak hatása beépül az érintettek élményvilágába és személyiségébe. Ez pedig végeredményben tartós szorongást, fóbiákat okozhat, akár hiedelmeket és babonákat szülhet. Ugyanakkor rávilágított arra is, a pánikhelyzettel való sikeres megbirkózás révén az ember új készségeket, alkalmazkodási technikákat sajátít el.

I.3. Hogyan képes félelmet generálni a média?

Em Griffin amerikai kutató, a kommunikáció tudományágán belül a média hatásait vizsgálva két elméletet is talált, amely alátámasztja és egyúttal új alapokra helyezi a tömegkommunikáció erőteljes befolyásoló erejét. Az egyik George Gerbner

⁴⁻⁵ Pataki Ferenc: A tömegek évszázada, Osiris, Budapest, 1998. 121.o.

kultivációs elmélete. Ebben Gerbner azt fejtette ki, hogy annak hatására, hogy az emberek a képernyőn keresztül hatalmas mennyiségű jelképes erőszaknak vannak kitéve, a nézők hajlamosabbak lesznek a világot zord és félelmetes helynek tartani. Úgy vélte, hogy a képernyőn látott erőszak olyan szociális paranoiát generál az emberekben, amely szemben áll a többi szavahihető ember véleményével, valamint a biztonságos környezettel is.

George Gerbner kultivációs elméletét a következő kérdésekkel vezette fel: „Mi a valószínűsége annak, hogy a következő héten valamilyen erőszakos bűncselekménybe keveredünk? Egy a tízhez? Egy a százhoz? Egy az ezerhez? Egy a tízezerhez?”⁶

Én ezek után feltenném ezeket a kérdéseket a terrorizmus vonatkozásában is. Mi a valószínűsége annak, hogy akár engem, akár az országot terroristatámadás érjen? Egy a millióhoz? Nyilvánvalóan a Gerbner, illetve az általam feltett kérdésekre is a világ különböző pontjain, különböző körülmények között élő emberek más és más válaszokat adhatnak. Az általam vizsgált kérdés viszont az, hogy ott ahol valóban tartanak a terroristatámadásoktól az valós veszélyeztetettségen alapszik, és mennyiben erősít rá erre a média.

1. ábra: Erőszak a médiában

Forrás: ¹ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe

Gerbner határozottan állította, hogy a TV-ben sugárzott erőszak erősíti a nézők nyugtalanságát. Úgy vélte, hogy a legtöbb embernek volt már valamilyen közvetlen, fizikai erőszakkal kapcsolatos tapasztalata, egy megromlott szerelmi

⁶ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003., 359.o

kapcsolat során átélt veszekedés, egy autóbaleset, kocsmai verekedés, vagy akár nemi erőszak formájában. Gerbner rezonancia elmélete szerint így a TV-ben látott erőszakos képek hatására az emberek ezen valós „élményeiket” gondolatban újra átélik. „A televízió világa és a valós körülmények olyannyira egybevágnak, hogy rezonanciát keltve jelentősen felerősödött kultivációs mintákhoz vezetnek”⁷ – fogalmazott Gerbner, Gross, Morgan és Signorielli a „The mainstreaming of America” című könyvükben.

Ez a megállapítás is azt igazolja, hogy bár az emberek érzéseiben a saját tapasztalatok meghatározóak, a média által közvetített információk és képek hatására képes jelentősen felerősíteni az egyes érzelmeket, köztük a félelmet is. Ezzel az elmélettel én teljes mértékben egyetértek. Sőt, saját tapasztalataim, és az média által közvetített képek érzelmeimre gyakorolt hatásai alapján kicsit tovább is vinném ezt a gondolatot. Megfigyeltem ugyanis, hogy függetlenül attól, hogy egy korábbi élményemhez milyen érzelmek társulnak, ha a média hatására felidéződik bennem, mindenképpen erősebb hatást vált ki bennem. Visszaulva egy korábbi példára: attól még, hogy a Nyugat pályaudvarhoz csak pozitív élmények kötnek és nem próbáltak meg fegyverrel kirabolni, ha erről szóló hírt hallok, mindenképpen hatással lesz rám, mivel tudni fogom, hogy melyik az a virágbolt az aluljáróban, ahol a bűncselekmény történt, én is jártam már abban az üzletben. Minden bizonnyal a hír egyszer azonnali félelemérzést kelt bennem, majd amikor a legközelebb újra arra járok, valószínűleg szintén félni fogok.

Ezt a példát azért hoztam fel, mert ez is közrejátszott abban, hogy 2001. szeptember 11. olyan erős hatással volt a világon élő emberekre. Akik nem is voltak New Yorkban, illetve Washingtonban azon a napon, de már voltak akár egyszer is a megtámadott helyeken, azokat vélhetően sokkal erősebben megrázták az események. Nyilvánvalóan sokakban felmerült az örök „mi lett volna ha” kérdés: „Mi lett volna ha” mindez akkor történik, amikor én is ott vagyok?”. Emellett nem szabad megfeledkezni szerte a világon élő emberek Egyesült Államokról alkotott képéről sem. Az Egyesült Államok vezető világhatalmi – nem utolsósorban médiahatalmi – pozíciója révén, az emberek szórakozásában, boldogságában betöltött jelentős szerepe világszerte rengetegen pozitívan, mondhatni szeretettel gondolnak Amerikára. Az Egyesült Államok médiahatalmi pozíciója azért is kiemelendő, mivel az

⁷ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003., 365.o

amerikai filmipar hosszú évtizedek óta meghatározó része a világ szórakoztatóiparának. Az amerikai sorozatok és filmek a színészekkel együtt nap mint nap megjelennek az emberek otthonában, és anélkül, hogy belemennék ennek bonyolultabb pszichológiai hatásvizsgálatában, tény az, hogy sokak számára a Dallasból Bobby Ewing is családtag lett. Ezt most azért fejtettem ki, mert gondoljunk csak bele: milyen hatással van ránk, ha azt halljuk, hogy szeretett nagynénénk városában valami bűncselekmény történt? Ezekből is következően sokakban – nem titkolom, még bennem is – ezért is váltott ki nagy sokkot az amerikai terrortámadás, mert sokan azt érezték, hogy saját otthonuk egy darabját érte erőszak.

Visszatérve a valósághoz, mindannyian emlékszünk arra, hogy szeptember 11. után az egész világsajtó mennyit foglalkozott az eseményekkel, ráadásul mindig fenntartva a kérdést: vajon mikor és hol lesz a következő terrortámadás? Ennek kapcsán visszatérnék Em Griffinhez, aki mint említettem két elméletre mondta azt, hogy a tömegkommunikáció erőteljes befolyásoló erővel bír. George Gerbner kultiváció elmélete mellett a másik ilyen Maxwell McCombs és Donald Shaw újságírást oktató professzorok témameghatározás elmélete volt. McCombs és Shaw úgy vélték, hogy az emberek azokat a híreket tartják fontosnak, amelyet a média annak ítél. Mint megfogalmazták: „a média olyan meggyőző erővel rendelkezik, aminek következtében a hírműsorokban prioritást kapott események igen hamar közügyekké válhatnak.”⁸ Ezt a véleményt osztotta Bernard Cohen, a wisconsini egyetem politológusa is, aki úgy vélte, hogy ha a média meggyőző ereje nem is éri el a kívánt hatást, képes napirendre tűzni egy adott témát. A Princeton Egyetemen 1963-ban tartott *The press and Foreign policy* című előadásában azt mondta: „A sajtónak talán nem minden esetben sikerül megmondania az embereknek, hogy mit gondoljanak, ám megdöbbentő sikerrel befolyásolja olvasóit abban, hogy miről gondolkodjanak”. Maxwell McCombs ezt a megállapítást továbbgondolva, később a *New frontiers in agenda setting* című munkájában azt írta: „A média valószínűleg nemcsak azt mondja meg, hogy miről gondolkodjunk, hanem azt is, hogy arról hogyan és miként vélekedjünk, meg talán még azt is, hogy tegyünk azzal kapcsolatban.”. Cohen és McCombs tehát mindketten arra jutottak, hogy a média generálja a közügyeket. McCombs viszont ezen túlmenően olyan erős befolyást tulajdonított a médiának, amely révén nem csak elültet egy gondolatot az emberek

⁸ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003., 369.o

fejében, hanem átformálni is képes az emberek véleményét, sőt cselekvésre is készíti őket. McCombs megállapítása nemhogy nem áll messze a valóságtól, tulajdonképpen az aktív média működését jelenti. Elvégre a média feladata nemcsak a tájékoztatás és a szórakoztatás. A média eszközeit már hosszú évtizedek óta használják a politikában a választók megnyerésére, de az amerikai hadsereg toborzási kommunikációjában is kiemelten fontos. Nem beszélve a kereskedelmi reklámokról, amelyek elsődleges célja, hogy elhitessék az emberekkel, hogy az adott termék a legjobb és cselekvésre, konkrétan vásárlásra ösztönözzék őket.

Új kihívás, hogy mostanra nagyon sokan megtanultak bánni a média eszközeivel, amelyeket rossz célokra is fel lehet használni. Robert Merton, a Columbia Egyetem szociológusa világított rá arra, hogy egyre több érdekcsoport sajátította el annak technikáját, hogyan lehet az őket nyugtalanító problémákat a közérdeklődés reflektorába állítani, akár háború, a környezetszennyezés, vagy a szabad kereskedelem elleni tiltakozás a téma. Ezek az érdekközösségek egymással versengenek a nyilvánosságért. „A média pedig úgy tűnik, azokra figyel, akik megküzdnek ezért a figyelemért.”⁹ – állapította meg Merton.

A Merton által felvázolt helyzetképnek két veszélye van. Az egyik, hogy egyrészt a média „segítségével” a társadalomra veszélyes érdekcsoportok könnyebben érvényesíthetik érdekeiket. Arról nem is beszélve, hogy a technológiai fejlődéseknek köszönhetően a média eszköztára egyrészt határtalanul szélessé vált, másrészt azok használata igazából gyerekjáték. Ma az interneten, az internetes közösségi oldalakon, az okostelefonok segítségével pillanatok alatt követőkre lelhet egy szélsőséges eszme, sokakat cselekvésre, békés demonstrációra, de akár erőszakos cselekedetekre is készítve. Mindezeknek közvetett és közvetlen hatása is van az emberek biztonság-, illetve félelemérzetére. Egyrészt akár személyesen is találkozhatunk ilyen erőszakos hangokkal, írásokkal, hirdetésekkel, amelyek azt az érzést erősítik bennünk, hogy biztonságunkat veszélyeztetik. Másrészt maga az a tudat is félelemkeltő, hogy napjainkban egyetlen szélsőséges hang milyen gyorsan képes követőket találni. Az pedig, hogy egy ilyen szerveződés mikor, mire képes, kiszámíthatatlan. Nem tudhatjuk, hogy békés tüntetésekké, vagy éppen terrorcselekmény útján szeretnék elérni a céljaikat. Ráadásul míg a tüntetéseket általában igyekeznek minél nagyobb hírveréssel megszervezni, hiszen ennek célja

⁹ Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003., 379.o

épp az, hogy minél több részvevőt toborozzanak, és így a „tömeg erejével” érik el a kívánt a célt, a terrorizmus kiszámíthatatlan. A terrorcselekmények ereje épp a váratlanságból fakad. A terroristák a hirtelen sokk okozta pánikhatással hívják fel magukra a figyelmet, hogy érvényesíthessék érdekeiket. Ugyanakkor a médiának kötelessége beszámolnia minden, közérdeklődésre számot tartó eseményről, amelybe beletartoznak a terrorcselekményekről szóló tudósítások is. A kérdés viszont az, hogy milyen mennyiségű információra van szükségük az embereknek a terrorizmusról, hogy egyrészt számoljanak a lehetséges terrorcselekmények veszélyével, de ne féljenek a szükségesnél jobban. Véleményem szerint azzal, hogy a média foglalkozik az egyes terrorcselekményekkel biztosan erősíti az emberek terrorizmustól való félelmét.

II. A biztonság fogalma, illetve az emberek biztonságérzete

Az előzőekben kifejtettem az emberek félelemérzetének alapjait. Ezek szerint a félelem általában akkor jelentkezik, ha létét, biztonságát valamilyen lehetséges veszély fenyegeti. A következőekben azt tekintjük át, hogy mit jelent a biztonság, mi garantálja azt. Mikor érzik magukat biztonságban az emberek?

II. 1. A biztonság értelmezései

A biztonság az emberi lét, illetve a társadalom fejlődésének alapfeltétele, egyik központi eleme. A biztonságnak nincs általános, örökérvényű definíciója. Értelmezési skálája széles, az életfeltételek fizikai biztosításától a társadalmi rendszer stabilitásáig terjed.

Etimológiai értelmezésben a latin securitas azaz biztonság szó, a sine (nélkül) és a cura (gond) összetételéből ered. Így a „gond nélküliségből” eredően az egyik legáltalánosabb megfogalmazásban a biztonság a fenyegetettség hiányát, illetve a fenyegetések elhárítására való képesség meglétét jelenti.

A biztonság egyik köznapi definíciója Deák Péter A biztonságpolitika kihívásai című könyvében de facto megközelítésben írt megfogalmazás, mely szerint a biztonság sajátos, fenyegetettség nélküli állapot, természetes kockázatmentes helyzet, amikor az elméleti veszélytényezők aktivizálódása nem várható. Ebben a helyzetben nincs szükség kivételes rendszabályokra, vagy intézkedésre.

A biztonság kérdésének többféle szakmai, tudományos megközelítése, illetve felosztása létezik. A biztonság fogalmának egy kibővített változata a koppenhágai iskola ötdimenziós modellje, amelyet Barry Buzan és munkatársai dolgoztak ki 1983-ban. Ebben határozták meg a biztonság öt - a katonai, politikai, gazdasági, környezeti, illetve társadalmi biztonság - szektorát. Ezen felosztás alapján dolgozat témáját tekintve a társadalmi biztonság szektora lényeges. Hiszen a társadalmi biztonság alapja a társadalmi közösség tagjainak, vagyis az egyének biztonságát jelenti. Ehhez viszont először ki kell térni a biztonság felfogásának másik felosztására, amely szerint a biztonságnek van egy objektív és egy szubjektív dimenziója. Az objektív megközelítés szerint például az már önmagában a

biztonságot jelenti, hogy nem áll fenn katonai támadás veszélye.. Másrésről viszont a társadalmat alkotó egyének biztonságérzete meglehetősen szubjektív. Ez pedig azt jelenti, hogy bár a biztonság garantálásának objektív tényezői is fontosak, mint a békésnek mondható nemzetközi viszonyok, a közrend és katonai biztonság intézményes védelme, de ezeken túl, az egyén biztonságérzetét nagyban befolyásolják az egész élete során, illetve a mindennapokban szerzett tapasztalatai. Ráadásul, ahogy azt dolgozatommal is igazolni kívánom - utóbbiban egyre nagyobb befolyással bír a tömegkommunikáció, a média is.

Ehhez fontos tárgyalni a biztonság különböző értelmezései, felfogásai mellett szintjeit is. Ez alapján beszélhetünk egyéni biztonságról, amelynek alapja az egyén képessége, hogy megvédje magát a káros külső behatásoktól, biztosítsa fizikai létét, míg a kollektív szint az emberek csoportjának, vagy közösségének biztonsági rendszerét jelenti. A nemzeti biztonság egy nemzet által elfogadott értékek, érdekek védelmét jelenti, míg a nemzetközi biztonság, amely lehet regionális, vagy akár globális szintű is azt jelenti, abból az elgondolásból fakad, hogy az államok biztonsága különböző együttműködések révén összekapcsolható.

Deák Péter Biztonságpolitika a hétköznapiakban című könyvében arról írt, hogy a globalizáció korának biztonsági elemzése során három tényező fogalmazódott meg evidenciaként. Az egyik, hogy „a technológiai, informatikai robbanás, a természet és a társadalom közötti feszültségek, a fejlődés fenntartásának nehézségei következtében merőben új, komplex, egymást indukáló veszélyjelenségek, közöttük új erőszakformák kerültek a felszínre, artikulálódtak. Ezek elsődleges formái a belső válságok, alacsony intenzitású, háborús küszöb alatti konfliktusok, de eléjük került a pontosan nem definiált nemzetközi terrorizmus, újabban a szélsőséges, radikális paramilitáris, avagy a civil erőszakmozgalmak terepen való agresszív megjelenése”.¹⁰A második: „a terrorizmus nemzetközi terjedése. Deák Péter úgy véli, ezen akciók „sajátos internacionális globális következményekkel járnak a gazdaságra, a stabilitásra, az információs rendszerekre nézve, más kihívásokat, katasztrófákat, járványokat, exodust, környezetszennyezést, nemzetközi feszültségeket, idegengyűlöletet, belpolitikai stabilitást okozhatnak”¹¹. Míg a globalizáció harmadik evidenciájának Deák Péter azt tartja, hogy a természeti

¹⁰⁻² Deák Péter: Biztonságpolitika a hétköznapiakban, 2009, Zrínyi Kiadó 21.o.

környezet rombolásának megnövekedése és kiterjedésével az ökoszisztéma kényes egyensúlyának megbomlása is közvetlen veszély lett. Ezen tényezők miatt a biztonság fogalmát és tartalmát is át kell értékelni – szögezi le Deák Péter, aki szerint az új veszélyjelenségek kevésbé az államot, annak területét, légterét, szuverenitását, sokkal inkább az állampolgárok életét, létkörülményeit, tulajdonát, a nemzeti értékeket, az infrastruktúrát és a természeti közeget veszélyeztetik.

Deák Péter rámutatott arra, hogy a demokráciákra jellemző modern, az új évezredhez kapcsolódó biztonságpolitika a globalizációt történelmi folyamatnak tekinti, nem lép fel ellene, csupán a negatív kísérőjelenségeit, veszélyforrásait kezeli. A globalizáció kihívásainak elemzése előtt, először lássuk mit jelent maga a globalizáció fogalma. Galló Péter A globalizáció, a 21. század biztonságképe, veszélyjelenségek című tanulmányában azt írta: „A globalizáció legáltalánosabban és lényegileg a profitmaximalizálás logikáját követő gazdasági tökefelhalmozás kiteljesedett térbeli korlátlanágát, valamint az információáramlás mennyiségi és gyorsasági forradalmát jelenti.”.¹² Galló Péter viszont azt is leszögezte, hogy bár a tökefelhalmozás terén egységesült a világ, a nemzetközi politika továbbra is a nemzetállamok közötti politikát jelenti. A világméretű demográfiai, ökológiai, demográfiai, szociális problémák ellenére sincs kialakulóban egy olyan globális közpolitika, amely a kormányzást elválasztaná a nemzetállamoktól és a kormányoktól.

II.2. A globális biztonság feltételei

A globalizáció egyik legfontosabb eredménye az, hogy az államok felismerték, hogy vannak hasonló, illetve közös problémáik, amelyeket könnyebb kezelni a másik állam segítségével, illetve közösen. A régi háborúk idején is bevett gyakorlat volt különböző szövetségek, illetve megállapodások kötése a célok és érdekek hatékonyabb megvalósítása érdekében. A világháborúk, majd a hidegháború után az államok úgy vélték, hogy a békeszerződéseken túlmenően további garanciák szükségesek a kvázi „világbéke” fenntartásához, továbbá felismerték azt, hogy a különböző területeken más államokkal való együttműködések hasznosak is lehetnek. Vagyis, hogy a tudás, a tapasztalatok, az erőforrások, illetve

¹² Deák Péter: Biztonságpolitika a hétköznapiakban, 2009, Zrínyi Kiadó 134.o.

maga az erő egymással való megosztása, mindegyik fél számára előnyt jelenthet, világ a fejlődését segítheti elő.

Gazdag Ferenc a nemzetközi biztonság architektúrája kapcsán azt írta, hogy a nemzetközi intézmények a nemzetközi érdekérvényesítés már a 19. század utolsó harmadától egyre fontosabb színterekké vált mind a nagyhatalmak, mind a kisebb államok számára. Napjainkra pedig „az államok többségét már a nemzetközi szervezetek és intézmények sűrű hálójába veszi körül”.¹³

A legfontosabb globális nemzetközi szervezet az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1945-ben alakult. Az ENSZ alapokmánya külön fejezetben tárgyalja a regionális megállapodások témáját. A dokumentum kimondja, hogy: „egyetlen rendelkezése sem zárja ki olyan regionális megállapodások vagy szervezetek fennállását, amelyek a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának regionális jellegű tevékenységekre alkalmas kérdéseivel foglalkoznak”,¹⁴ feltéve, hogy az ENSZ céljaival és elveivel összhangban állnak. Az államok ennek fényében az elmúlt évtizedek során számos gazdasági, politikai és katonai biztonsági együttműködést kötöttek. Ezek között 1950-ben létrejött az Európai Szén- és Acélközösség, amely a későbbi Európai Uniót alapozta meg. Továbbá a Marshall-segély lebonyolítására és a nyugat-európai országok gazdaságának konszolidációjára összefogott államok által 1960-ban megalapított OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet). Ezek mellett viszont témám szempontjából inkább az egyes biztonságpolitikai jelenségeket emelném ki. Ezek között számos fegyverkezési, fegyverzetellenőrzési megállapodást írtak alá, biztonságpolitikai együttműködések születtek, úgy mint az 1954-es Nyugat-Európai Unió, vagy az 1991-ben született visegrádi együttműködés.

Gazdag Ferenc Biztonságpolitika című könyvében azt írta, hogy négy nemzetközi intézmény van, amely „alapvetően befolyásolja a nemzetközi biztonság alakulását, a keletkező konfliktusok kezelését, s ezen keresztül az egyes államok nemzeti biztonságpolitikáját is”.¹⁵

¹³ Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011 221.o

¹⁴ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság Alapszabályai, Magyar ENSZ Társaság, 1993., VIII. fejezet, 52. cikk, 37.o.

¹⁵ Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011 222.o

1. az európai térséget megtestesítő **Európai Unió**
2. az euroatlanti szinten a **NATO** (North Atlantic Treaty Organization, Észak-Atlanti Szerződés Szervezete)
3. a páneurópai szinten az OSCE (Organisation for Security and Cooperation in Europe, Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, **EBESZ**)
4. globális szinten az **ENSZ**

A négy felsorolt szervezet mind prioritásként kezeli az egyes tagállamok külön, illetve a közös biztonságát, valamint az érintett térség teljes egészére veszélyt jelentő kihívásokat. Az ENSZ Közgyűlése 1970-ben 2526. számú nyilatkozatában értelmezte az eddigi együttműködések, illetve a nemzetközi jog rendelkezéseit, és ezek alapján megalkották a nemzetközi biztonság nyolc alapelvét, amelyek elfogadása valamennyi tagállam számára kötelezők.

Ezek a következők:

1. az erőszakkal való fenyegetéstől, vagy annak használatától való tartózkodás;
2. a nemzetközi viták békés rendezése;
3. az államok területi integritásának és határainak sérthetetlensége;
4. a népek önrendelkezésének joga, valamint jog a saját területükön nemzetközileg elismert és garantált határokon belüli békében éléshez és függetlenséghez;
5. az államok szuverén egyenlősége, és a belügyekbe való nem beavatkozás;
6. az emberi jogok tiszteletben tartása;
7. az államok közötti együttműködés;
8. a nemzetközi jogi kötelezettségek jóhiszemű teljesítése.

Mindezek alapján napjainkban a nemzetközi intézményrendszer mindent megtesz annak érdekében, hogy az államok biztonságát külön-külön és együttesen szavatolja. Az általam kiemelt, illetve számos - nem említett együttműködésben-, szervezetben való tagság tehát számos előny jelenthet. Különösen egy olyan kis területű, népességszámú, illetve korlátozott anyagi forrással rendelkező ország, mint

Magyarország. Számunkra szinte felbecsülhetetlen értékű az a tapasztalat és lehetőség, amelyet a fejlett országokkal való közös munkákból nyerhetünk.

Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy egyfelől a nemzetközi szervezetekben való részvétel a tagállamok számára kötelezettségeket is jelent. Itt kiemelném például a NATO tagságunkból fakadóan Magyarország számára is követendő, a Washingtoni Szerződés 5. cikkelyét.

„A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket - ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart. Minden ilyen fegyveres támadást és az ennek következtében foganatosított minden intézkedést azonnal a Biztonsági Tanács tudomására kell hozni. Ezek az intézkedések véget érnek, ha a Biztonsági Tanács meghozta a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges rendszabályokat”.¹⁶

Ezt azért tartottam fontosnak megjegyezni, mert ennek értelmében bármely NATO tagállamot éri fegyveres erőszak - akár terrorista cselekmény – a válaszcselekményből Magyarországnak is ki kell vennie a részét, akár a magyar katonák bevetése révén. Emellett pedig egy nemzetközi szervezetben az egyes tagállamok – papíron természetesen minden szempontból szuverén és független államok maradnak – a külvilág számára viszont szerves részei egy nagy nemzetközi egységnek. Ez pedig azt jelenti, hogyha egy szerveződés nem egy adott tagállam, hanem az egész nemzetközi szervezet ellen, mondjuk a NATO ellen hirdetne harcot, az az összes NATO tagállam veszélyeztetettségét jelenti.

¹⁶ http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_dokumentumok/

II. 3. Biztonságpolitikai kihívások napjainkban

Csiki Tamás és Tóth Péter A nemzetközi biztonsági környezet alakulása a 21. század elején című írásában arról írtak, hogy ezen időszak képe „egy olyan világot mutat, amely nem szükségszerűen veszélyesebb, de minden bizonnyal kevésbé előrelátható, kevésbé stabil, és jóval ellentmondásosabb, mint az előző volt.”¹⁷ Mint kifejtették: az államok közötti kölcsönös gazdasági függőség egyfelől erősíti a globális stabilitást, de ezzel együtt nem szabad figyelmen kívül hagyni az államok közötti erőviszonyok megváltozását, ennek nemzetközi rendszerre gyakorolt hatását sem. Felhívták a figyelmet továbbá arra, hogy bár az elmúlt két évtizedben jelentősen csökkent a fegyveres konfliktusok száma, ezzel párhuzamosan az erőszak új formái átalakultak. „A nemzetközi terrorizmus metamorfózisai 2001. szeptember 11. után azt mutatják, hogy mind jelentőségében, mind működési módjában, mind pedig hatékonyságában dimenzióváltás történt: a terrorizmus képessé vált bármely országban korábban nem látott erőszakkal és hatékonysággal, eddig nem látott nemzetközi előkészítéssel és intenzitással lecsapni.”¹⁸

Emellett a globalizáció nyugtalanító tendenciái közül az első helyen említették az információs és telekommunikációs képességek, valamint a szállítás gyorsaságát is, mivel az minden pozitív velejárója mellett a válságok terjedésének gyorsulását is előidézte. Utóbbira jó példa a 2008-as gazdasági világválság, amely során egyetlen amerikai bank csődje pillanatok alatt rántotta magával az Egyesült Államok, majd az egész világ gazdaságát. A globális környezet kihívásaival minden nemzetközi szervezet kiemelten foglalkozik. Az Európai Biztonsági Stratégia a lehetséges globális feszültségforrások között felsorolja például a járványok és szegénység problémáját, a nyersanyaghiányt, illetve az energiahordozók tekintetében fennálló erős függési rendszert, valamint az új típusú háborúkat. A konkrétan Európát érintő biztonsági kihívások között a stratégia kiemeli a tömegpusztító fegyverek proliferációját, a működésképtelen államok problémáját, a regionális konfliktusokat, a szervezett bűnözést, valamint a terrorizmust.

Az EBESZ biztonsági stratégiájában arra hívta fel a figyelmet, hogy a globalizáció és a technológia fejlődése mind a szervezett bűnözés, mind a terrorizmus terjedésében fontos szerepet töltött be. A terrorizmust az EBESZ is a

¹⁷⁻⁵ Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011 92.o.

jelenlegi nemzetközi biztonság egyik legnagyobb kihívásaként kezeli, amelyet globális összefogással kell kezelni.

A terrorizmus semmiképpen sem új keletű veszélyforrás, mégis 2001. szeptember 11.-vel, a nemzetközi terrorizmus megjelenésével világszerte új terrorizmus elleni stratégiák kidolgozását tette indokolttá, a nemzetközi biztonság garantálását új alapokra kellett helyezni.

III. A terrorizmus lényege, fejlődésének története

Az előbbi fejezetekben igyekeztem bemutatni, hogy milyen hatással van az emberek biztonság-, illetve félelemérzetére a média. Annak érdekében, hogy a dolgozat címe szerinti felelősséget igazoljam, a következő fejezetben a terrorizmus fogalmának meghatározásaival, illetve a történelmi változásainak bemutatásával rávilágítok arra, hogy a terrorizmus és a média közti kötelék elvághatatlan, sőt valószínűleg a jövőben csak erősödni fog.

III./1. A terrorizmus meghatározása

Maga a terrorizmus szó szintén latin eredetű, az ijedtség, rémület szóból származik. Hasonlóan a biztonsághoz, a terrorizmusnak sincs nemzetközileg elfogadott, konszenzusos definíciója. A hadtudományi lexikon a terrort úgy definiálja, mint „megkülönböztetés elleni támadás”, amibe beletartozik minden olyan erőszakos cselekmény, vagy azzal való fenyegetés, amelynek elsődleges célja, hogy rettegést keltsen a polgári lakosság körében. Magát a terrorizmust a nemzetközi szakirodalom két módszer szerint definiálja. Egyrészt a szerint írják körül, hogy mi nem jellemzi terrorizmust. Ezek között sokan kiemelik például, hogy a terrorizmus nem köthető egyetlen valláshoz, nemzetiséghez, vagy kultúrához sem. Itt ugyanakkor meg kell említeni, hogy léteznek vallási eszmék köré szerveződött terrorista mozgalmak is. A legismertebbek például az iszlámista terrorcsoportok, de fontos kiemelni: olyan nincs, hogy iszlám terrorizmus. Ezen csoportok célja nem egy vallásháború kirobbantása, cselekményeiket más politikai célok vezérik. A nemzetközi szakirodalmak nem tekintik terrorcselekménynek sem az idegen megszállás ellen vívott, illetve a felszabadító, függetlenségi harcokat. Természetesen ez nem befolyásolja, hogy a terroristák hogyan definiálják magukat. Mint azt Ariel Merari megfogalmazta egy tanulmányában: „a terrorista csoportok többnyire nemzeti felszabadító mozgalomként határozzák meg magukat, amely társadalmi, gazdasági, vallási vagy imperialista elnyomás, illetve ezek kombinációja ellen harcol”.¹⁹

¹⁹ Biztonság a XXI. Században: A terrorizmus anatómiája, 87.o. Ariel Merari: A terrorizmus, mint a lázadás stratégiája

A terrorizmus meghatározásának egy másik módja, a terrorizmus kritériumainak megjelölése.

A Global Terrorism Database (GTD) 6 pontban határozta meg a terrorizmus kritériumait:

1. az erőszakos cselekmény tudatos és szándékos;
2. emberek vagy tulajdonuk elleni erőszak vagy erőszakkal való fenyegetés formájában nyilvánul meg;
3. az elkövetők „állam alatti szereplők”;
4. a cselekményt politikai, gazdasági, vallási vagy társadalmi változások céljából követik el;
De!: a gazdasági cél önmagában csak akkor elegendő kritérium, ha alapvető változásokat akar elérni, vagyis a nyereségvágy önmagában nem elég;
5. a cselekménynek az áldozatokon túlmutató kényszerítést és félelemkeltést is magában kell hordoznia, bizonyítást kell nyernie annak, hogy az elkövetőnek szándéka a kényszerítés vagy nyilvános félelemkeltés volt;
6. a cselekménynek kívül kell esnie a szabályozott hadviselés és a civilek vagy fegyvertelenek támadását tiltó jogi normákon.

Emellett egy másik, de szintén elismert terroradatbázis, a RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents – RDWTI definíciója szerint: „Azok a politikailag motivált, általában civilek ellen elkövetett erőszakos és a nyilvánosság előtt elkövetett akciók terror-cselekménynek, melyeket annak érdekében követnek el, hogy félelmet keltsenek, melynek hatására másokat valamilyen tevékenységre rávegyenek, vagy attól elriasszanak.”²⁰

A leideni egyetem 2 kutatója Alex Schmid és Albert Jongman 1988-ban összegyűjtötték a terrorizmus fogalmának 109 tudományos és hivatalos meghatározását, majd elemezték azokat. Ennek során azt az eredményt kapták, hogy a különböző meghatározások alkotóelemeit tekintve 83 százalékban szerepelt

²⁰ Tóth Péter előadása

az erőszak, 65 százalékban a politikai cél, s 51 százalékban jelent meg a terrorizmus, mint a félelemkeltés, rettegés eszköze.

Bár sok átfedéssel, de egy külön kategóriát jelent, hogy a büntetőjog mit tekint terrorizmusnak. E szerint terrorista módszerrel elkövetett cselekménynek minősül:

- ☛ **gyilkosság**
- ☛ **túszejtés**
- ☛ **repülőgép-eltérítések**
- ☛ **autóba rejtett pokolgépek**
- ☛ **öngyilkos bombarobbanások**
- ☛ **merényletek és tömeggyilkosságok**

A szakirodalmak a terrorizmust különböző szempontok alapján több módon is kategorizálták. Egyfelől meghatározták a belső, illetve külső terrorizmus körét. A belső terrorizmus kategóriájába tartoznak az országon belül létrejött terrrorszervezetek, csoportok, vagy az ország állampolgárai(i) okozta terrorveszélyeztetettség, illetve –fenyegetettség, továbbá az általuk elkövetett terrorcselekmények. A külső terrorizmusba tartoznak a külföldi (nemzeti, illetve nemzetközi) terrrorszervezetek, csoportok, egyéni elkövetők okozta terrorveszélyeztetettség, - fenyegetettség, és az általuk elkövetett terrorcselekmények.

Ezen felül a terrorizmus tevékenységi színtere szerint külön kategóriákat is meghatároztak:

- ☛ **lokális** (országrészt, országot érintő);
- ☛ **szubregionális** (két vagy több országot érintő);
- ☛ **regionális** (egy-egy régióra kiterjedő);
- ☛ **nemzetközi** (egy vagy több régióra kiterjedő);
- ☛ **globális** (kontinenseken átnyúló).

Megkülönböztetik továbbá a terrorizmus típusait célorientáltság szerint, úgy mint:

- ☛ **etnikai;**
- ☛ **kulturális;**
- ☛ **CBRN;**
- ☛ **cyber, információs;**
- ☛ **városi, vidéki;**
- ☛ **katasztrófa.**

Egy másik, a terrorizmus egyik legáltalánosabb tipizálása alapján, a szakértők megkülönböztetik a régi és az új típusú terrorizmust. Ma már jellemzően új típusú terrorizmussal lehet találkozni. Itt a szempontok közül ismét csak néhányat kiemelve hívnám fel a figyelmet az új típusú terrorizmus nemzetközi jellegére, illetve arra, hogy ezek a fajta terrorakciók már egyrészt jelképes objektumok, másrészt civil emberek ellen irányulnak.

2. Táblázat: A régi és új típusú terrorizmus néhány ismérve

RÉGI TÍPUSÚ TERRORIZMUS	ÚJ TÍPUSÚ TERRORIZMUS
Megvalósítható célok (a félek készek tárgyalni, engedményeket tenni)	Nem megvalósítható célok
Megkülönböztetett célok (biztonsági erők, politikusok, gazdaság)	Megkülönböztetett célok • makroszinten: jelképes objektumok • mikroszinten: civilek
Lokalizált hatás	Nagy területre kiterjedő hatás
Államon belüli (de ez külföldi támadást is jelenthet)	Nemzetközi jellegű
Kódolt figyelmeztetések	Nincs figyelmeztetés
Nincsenek öngyilkos akciók	Vannak öngyilkos akciók

Forrás: saját táblázat a Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011 176.o. alapján

Témám szempontjából a terrorizmus különböző fajtái közül a legfontosabbak az úgynevezett stratégiai jellegű terrortámadások. Ezek a nagy áldozatszámú és pusztítással járó, nagy veszteséget okozó, jelentős médiafigyelmet kiváltó, így a társadalmak csoportjaiban és tagjaiban nagy félelmet gerjesztő cselekmények.

Az első ilyen stratégiai jellegű terrortámadásként az 1972. szeptember 5-én Münchenben, a nyári olimpiai játékok alatt elkövetett merényletet tartják számon. „Ekkor a Fekete szeptember elnevezésű palesztin terrorszervezet az izraeli csapat 11 sportolóját ejtette túszul. Két sportoló rögtön a túszejtés során halálosan megsebesült, de a német hatóságok kudarcba fulladt és dilettáns kiszabadítási akciója során a többi túszer is életét veszítette, valamint meghalt öt terrorista és egy

német rendőr is. Később a két túlélő (de el nem ítélt) palesztin túszejtőt, valamint az akció feltételezett kitervelőjét, az izraeliek titkos akció során kivégezték”.²¹

Stratégiai jellegű terrortámadások közé sorolják még: a 2001. szeptember 11.-i Egyesült Államokat ért terrorcselekményeket, a 2002-es Dubrovka színháznál elkövetett merényletet, a 2003-as madridi, és a 2005-ös londoni metrórobbantásokat, a 2004-es beszláni túszerdrámát. A legutóbbi ilyen nagy médiafigyelemmel kísért stratégiai jellegű terrorcselekmény 2011. júliusában Norvégiában történt, amikor Anders Breivik az oslói kormányzati negyedben és Utoya szigetén hajtott végre merényleteket, a baloldali Norvég Munkáspárt ifjúsági táborában 77 embert megölt, és több mint 300-at megsebesített.

²¹ Wikipédia: Túszerdráma a müncheni olimpián,
http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%BAszdr%C3%A1ma_a_m%C3%BCncheni_olimpi%C3%A1n

3. Táblázat: Ariel Merari megkülönböztetése a terrorizmusra

	HAGYOMÁNYOS HÁBORÚ	GERILLAHÁBORÚ	TERRORIZMUS
Harcoló egységek mérete harchelyzetben	Nagy (hadsereg, hadtest, zászlóalj)	Közepes (szakasz, század, zászlóalj)	Kicsi (általában 10 főnél kevesebb)
Fegyverek	A fegyverzet minden válfaja	Gyalogsági könnyűfegyverzet, olykor tüzérségi fegyverek is	Kézifegyverek, és különleges fegyverek
Taktika	Többnyire több fegyvernem összehangolt, közös hadművelete	Kommandó típusú taktika	Különleges taktika
Célpontok	Többnyire katonai egységek, ipari és szállítási infrastruktúra	Katonai, rendőri és közigazgatási létesítmények, politikai ellenfelek	Állami jelképek, politikai ellenfelek legszélesebb tömegek
Várt eredmény	Fizikai megsemmisítés	Az ellenség fizikai felmorzsolása	Lélektani kényszer

Forrás: Tálas Péter: A terrorizmus anatómiája

Ariel Merari A terrorizmus, mint a lázadás stratégiája című tanulmányában több szempont szerint hasonlította össze a hagyományos-, a gerillaháború, és a terrorizmus, mint erőszakos harcmód jellemzőit. Ezek közül csak néhány került említésre, de azok közül is kiemelném, hogy - mint a táblázta is mutatja – a terrorizmus célpontjai között szerepelnek „a legszélesebb tömegek”, míg a várt eredménynél a „lélektani kényszer”. Attól eltekintve, hogy az akció során hány ember sérül meg valójában fizikailag, a lélektani kényszerhez, illetve a legszélesebb tömegek eléréséhez a tömegmédia általában a terroristák kezére játszik.

Paul Wilkinson A média és a terrorizmus – újraértékelés című tanulmányában úgy fogalmazott: „ostobaság lenne tagadni”, hogy úgy tűnhet sok modern terrorista és a tömegmédia bizonyos szekciói kölcsönös haszonnal járó kapcsolatban állnak

egymással. Paul Wilkinson kiemelte: a modern terrorista meg akar jelenni a TV-ben főműsor időben, hogy világszintű publicitást, és egyúttal saját követői és szimpatizánsai szemében cselekménye elkövetéséhez legitimitást szerezzen.

III./2. A terrorizmus története, a félelem fokozása

Mint arra korábban is utaltam, a terrorizmus gyökerei és félelemkeltő szándéka egészen az ókorig nyúlnak vissza. Az uralkodók már ekkor felismerték a váratlan csapás, és az azzal generált félelemben rejlő hatalmat. Ezt igazolja Szun Ce i.e. 5. század körül élt kínai császár mondása is, amely remek leírása a terrorizmus lényegének: *„Ölj meg egyet, hogy megfélemlíts tízezret!”*.

Ezzel együtt a szakirodalmak a terrorizmus korszakolásában általában a 1789-es nagy francia forradalomhoz kapcsolódóan a régime de la terreur-t tekintik kiindulópontnak, ekkortól beszélünk a mai értelemben vett terrorizmusról.

A szakirodalom a terrorizmus történetét innentől három korszakra osztja:

1. Klasszikus - 1789-1968-ig

- ☛ ebben a korszakban 1890-1967-ig 614 terrorcselekmény történt;
- ☛ a célpontok a hatalom legfelsőbb szintű képviselői voltak;
- ☛ céljuk a politikai rendszer megváltoztatása volt;
- ☛ főleg egyéni terroristák (akkor is, ha titkos csoporthoz tartoznak, nemzetközi jellegű – Fekete Internacionálé 1881-ben).

A fordulópontot, s egyben az új korszak kezdetének az első nevezetes repülőgéptérítést tartják, amikor 1968. június 23.-án a Népi Front Palesztína Felszabadításáért terrorszervezet tagjai az El Al 426-os Rómából Tel-Avivba tartó repülőjártat Algírba parancsolták, terrorizmussal vádolt és bebörtönzött palesztin foglyok elengedését követelve.

2. Modern - 1968-tól 2001-ig

- ☛ a GDT adatbázisa szerint ebben az időszakban több mint 71000 terrorista akció történt;
- ☛ a célpontok között még ekkor a hatalom képviselői és a hatalmi apparátus szerepelt, de már civilek is;

- ☛ céljuk politikai követelések teljesítése, valamint figyelemfelhívás, zsarolás;
- ☛ az elkövetők kisebb és nagyobb csoportok, szervezetek (nemzeti és szubregionális);
- ☛ ebben az időszakban megjelentek a stratégiai jellegű terrortámadások, amelyek lényege a nagy áldozatszám révén, a nagy médiafigyelem útján a lehető legnagyobb félelemkeltés.

Az ilyen, stratégiai jellegű terrortámadások közül az egyik legismertebb, a terrorizmus történetében, illetve a nemzetközi terrorizmus megítélésében egyaránt fordulópontot jelentett az Amerikai Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11.-én elkövetett öngyilkos merényletek. Szeptember 11-én az al-Káida nevű terrorszervezet tagjai belföldi amerikai utasszállító repülőgépeket térítették el, majd azokat az amerikai kapitalizmus, illetve általánosságban véve a nyugati (keresztény) civilizáció jelképeinek számító épületeknek vezették. Előbb a New York-i Világkereskedelmi Központ, a World Trade Center két ikertornyát érte csapás.

Az első gép becsapódását követően nem telt el sok idő, a sokkhatás és félelem ellenére többen elkezdtek kamerázni az eseményeket, pár perc alatt a CNN stábja is a helyszínen volt, s innentől kezdve az egész világ élőadásban nézte végig, ahogy a második gép is becsapódik, majd mindkét épület összedől. A harmadik gép a Pentagonra zuhant rá, míg a negyedik eltérített gép Washingtontól mintegy negyedórányi távolságra a földnek csapódott, egyes feltevések szerint az utasok ellenállásának „köszönhetően”. A terrorakcióban a géprablókkal együtt több mint 3000 ember vesztette életét. Azóta szeptember 11. a nemzetközi terrorizmus szimbóluma lett.

2. ábra: 2011.09.11. támadás a WTC ellen

Forrás: www.911review.com

A támadást követően az Egyesült Államok akkori republikánus elnöke George W. Bush háborút hirdetett a terrorizmus, illetve annak fészke Afganisztán ellen. Az USA ENSZ-felhatalmazással nemzetközi koalíciót szervezett az Afganisztánban végrehajtott műveletekhez. Ez volt az Operation Enduring Freedom.

Tálas Péter a terrorizmusról tartott előadásában „a történelem legpusztítóbb terrortámadásának” nevezte a szeptember 11.-i akciót. Mint kifejtette: innentől kezdve évekre a terrorizmus elleni küzdelem lett a biztonságpolitika első számú prioritása, illetve ezen felül az Egyesült Államok változtatott külpolitikáján, nyílt és durva módon „Amerika háborút hirdetett”. Tálas Péter szerint viszont szeptember 11. nem csak azért válhatott a terrorizmus jelképévé, mert ekkor követték el a történelem legnagyobb terrorakcióját, hanem azért is, mert a World Trade Center összeomlását világszerte élőadásban nézhették végig az emberek. Így a közvélemény ekkor először szembesült a globális, illetve a „mediatizált” terrorizmussal is.

Abban tehát a nemzetközi szakértők jelentős többsége egyetért, hogy a 2001. szeptember 11.-i terrorcsapással a terrorizmus új időszámítása vette kezdetét, így ekkortól számítják a terrorizmus harmadik korszakát.

3. Posztmodern - 2001-től (WTC)

- ☛ célpontok a civil társadalom képviselői;
- ☛ céljuk a politikai rendszer megváltoztatása érdekében valódi és virtuális félelemkeltés;
- ☛ erősen mediatizált;
- ☛ az elkövetők között vannak csoportok, szervezetek, öngyilkos merénylők (nemzeti, szubregionális, globális szinten);
- ☛ fegyverként egyre inkább bombát, robbanószerkeket használnak;
- ☛ egyre több stratégiai merényletet követnek el.

Eljutottunk tehát napjainkig, amikor mindennapi cselekedeteinket, a nemzeti és a nemzetközi világot, a gazdaságot, a politikát, beleértve a biztonságpolitikát is alapvető módon befolyásolja a globalizáció, a technológiai fejlődés, az információk hihetetlen sebességű és kiterjedésű áramlása. Nem könnyű felvenni ennek a felgyorsult világnak a ritmusát, de mindenképpen meg kell tenni, mert a terroristák – mint arra már korábban is utaltam - már felismerték a technológiai fejlődésének, azon belül is a tömegmédia lehetőségeit. Ezzel együtt a média sem tekinti egyértelműen ellenségnek a terrorizmust. Ahogy azt Paul Wilkinson is jól leírta egy tanulmányában: „A tömegmédia szervezetei számára a terrorizmus közvetítése, különösen az olyan hosszabb incidenseké, mint repülőgép-eltérítések és a túszedrámák, a szenzációs és vizuálisan kényszerítő erejű hírek végtelen forrását nyújtják, melyek megsokszorozhatják a nézők/olvasók számát.”²²

²² Biztonság a XXI. Században: A terrorizmus anatómiája, Paul Wilkinson: A média és a terrorizmus – újraértékelés 116.o.

III./3. A terrorfenyegetettség tényszerű alapjai

Még mielőtt a média és a terrorizmus szimbiózisát kifejteném tekintsük át, a terrorfenyegetettség valódi helyzetét, amely adott esetben médiafigyelmet is generálhat.

Florin Ştibli, a romániai Temesvár Nyugati Egyetemén Terrorizmus a globalizáció kontextusában címmel írt publikációjában azt írta: ma a világon az erőszak növekedő tendenciát mutat, a hazai és nemzetközi szintű terrorizmus formájában is. „Jelen van a mindennapjainkban a világ minden részén”²³ – néhány helyen jobban, míg máshol kevésbé.

„Az elmúlt esztendők terrorfenyegetettségének belső dinamikájára vonatkozóan a WITS adatai azt mutatják, hogy a világban elkövetett terrorista merényletek száma 2004 és 2006 között csaknem négy és félszeresére nőtt, a terrorcselekmények halálos áldozatainak száma 2007-ben is növekedett (2004 és 2007 között megháromszorozódott), ez követően viszont, ha eltérő mértékben is, de évről évre alacsonyabb mértéket mutatott. A merényletek száma például 2006–2009 között csaknem 24 százalékkal, a halálos áldozatok száma pedig 2007–2010 között 42 százalékkal csökkent. A 2007-es csúcsponthoz képest 2010-re 26 százalék-kal csökkent a terrorista merényletek sebesültjeinek a száma is, a túszok száma a 2006-os csúcshoz képest pedig több mint 60 százalékkal. Azt is látnunk kell ugyanakkor, hogy a terrortevékenység hatékonysága, vagy másképpen fogalmazva: a terrortámadások veszélyessége a merényletek és a halálos áldozatok számának emelkedésével nem növekedett”.²⁴

Az Európai Unióban 2004 és 2011 között összesen 1492 terrorcselekmény történt, melyben 288 veszítették életüket. A halálos áldozatok 88 százaléka két eseményhez kötődik, a 2004-es madridi, illetve a 2005-ös londoni robbantásokhoz. Vagyis a maradék 1490 terrorakció mintegy 180 emberéletet követelt.

Szakértők a WITS adatai alapján azt mondják, hogy a kelet-közép-európai térség viszonylag biztonságos régiónak számított és számít. 2004. január 1. és 2010. december 31. között világszerte összesen 77134 terrorcselekményt tartanak

²³ Florin Ştibli: Terrorism in the context of globalization, Faculty of Economics, West University of Timisoara, Romania, AARMS, Vol. 9, No. 1 (2010) 1–7

²⁴ Tálás Péter: Terrorfenyegetettségről a számok tükrében, ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓ KÖZPONT ELEMZÉSEK – 2011/7

számon. Ennek csupán 0,44 százaléka kötődik térségünkhöz. Számszerint a kelet-közép-európai régióban összesen 339 merénylet történt, melyek során 390-en sebesültek meg, a halálos áldozatok száma 51. A térségen belül is „a Koszovóval közvetlenül határos területek (Dél-Szerbia, Macedónia, Albánia), illetve Bosznia-Hercegovina és környezete (Szerbia és Montenegró, illetve Horvátország) -, továbbá Ukrajna, Moldova és Belarusz volt a leginkább veszélyeztetett terület. Itt követték el ugyanis a kelet-közép-európai térség 339 merényletének 94,4 %-át (320), s innen került ki a terrorcselekmények halálos áldozatainak 92 %-a is (47).”²⁵

Ezzel együtt a Magyarországon jelenleg még érvényben lévő 2009-ben kiadott Nemzeti Katonai Stratégiája azt írja: „a globális biztonságot befolyásoló tényezők közül a Magyar Köztársaság biztonságára potenciális fenyegetést jelent a nemzetközi terrorizmus. Terrortámadások végrehajtása elsősorban a Magyar Honvédség válságkörzetekben szolgálatot teljesítő erői ellen valószínű. A nemzetközi terrorizmus figyelemfelkeltő és létezését demonstráló törekvése következtében ugyanakkor növekedhet egyes hazai objektumok, valamint az országba települt NATO- és EU-létesítmények, szervezetek potenciális fenyegetettsége is.

2011. május 2-án Barack Obama amerikai elnök a Fehér Házból élőben közvetített rendkívüli televíziós beszédében jelentette be, hogy az Egyesült Államok egy katonai műveletben végzett Oszama bin Ladenel, az al-Kaida terrorszervezet vezetőjével. A hivatalos bejelentést megelőzően az első híradások nyomán, több százan, amerikai zászlókat lengetve spontán ünneplésbe kezdtek. Tálas Péter ezzel kapcsolatban az MTI-nek úgy nyilatkozott, hogy Oszama bin Laden személyében a világ leginkább keresett terroristáját ölték meg. Halála nagy veszteség az al-Kaida számára, mert "egyik ideológusát, fő jelképét, vezéregyéniségét veszítette el a terrorszervezet. Az ilyen jellegű szimbolikát a terrorizmus célpontjai, merényletei időpontjainak kiválasztásában nagyon fontosnak tartja - tette hozzá. Oszama bin Ladenhez, mint természetes jelképhez a fanatikusok erősen kötődnek, így részükről lehet számítani visszavágási kísérletekre. Tálas Péter viszont nem gondolja, hogy ezekre Európában kellene számítani, mivel az al-Kaida illetve az iszlamista terrorizmus fő célpontjai még mindig az Egyesült Államok, illetve saját kormányaik. A

²⁵ Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011 183.o.

szakértő véleménye szerint az Oszama bin Laden vezette al-Kaida mindenképpen gyengülni fog, mivel szerinte nem valószínű, hogy tudnának hozzá hasonló "kaliberű" utódot választani. A többi úgynevezett franchise al-Kaida pedig - bin Laden halálától függetlenül - a helyi viszonyok függvényében, fog erősödni vagy gyengülni - tette hozzá. FORRÁS

2011-ben az Egyesült Államokat ért szeptember 11.-i terrortámadások 10. évfordulója alkalmából az MTI-nek nyilatkozó szakértők azt mondták: az azóta eltelt időszakban világ terrorizmus elleni harca abból a szempontból sikeresnek tekinthető, hogy az Egyesült Államokban és Európában az elmúlt években a terrorszervezetek nem követtek el nagyobb merényletet, de a terrorizmus teljes felszámolása nem lehetséges.

Az idei szeptember 11. sem múlt el eseménytelenül. Líbiai iszlám szélsőségesek megtámadták az Egyesült Államok konzulátusát Bengázi városában. A támadásban meghalt Christopher Stevens amerikai nagykövet, a konzulátus három munkatársa és több líbiai őr. A támadást tiltakozásnak szánták egy Egyesült Államokban készült iszlámellenes film miatt. Az iszlámot és Mohamed prófétát gyalázó, „A muszlimok ártatlansága” című amatőr film több országban heves tiltakozások váltott ki.

Mindezeket azért is tartottam fontosnak felidézni, mert több szakértő véleménye szerint napjainkban Európát is az új al-Káida típusú szélsőséges iszlámista terrorizmus veszélyezteti leginkább.

Az iszlám világ és a „nyugat” közti konfliktusok és félreértések, amelyek napjainkat is jellemzik, több évszázados múltra vezethetők vissza. Hátterükben egyáltalán nem csupán vallási (muszlim-keresztény) ellentétek húzódnak, hanem elsősorban politikai, társadalmi tényezők”. „Az iszlám Nyugat-ellenessége következik a nyugati kultúra dominanciájától való fenyegetettség érzéséből.” Ez az érzés „szolgáltatja alapját egyes szélsőséges iszlám körök Nyugat elleni támadásainak, egyes esetekben fegyveres fellépéseinek is az utóbbi években”.²⁶

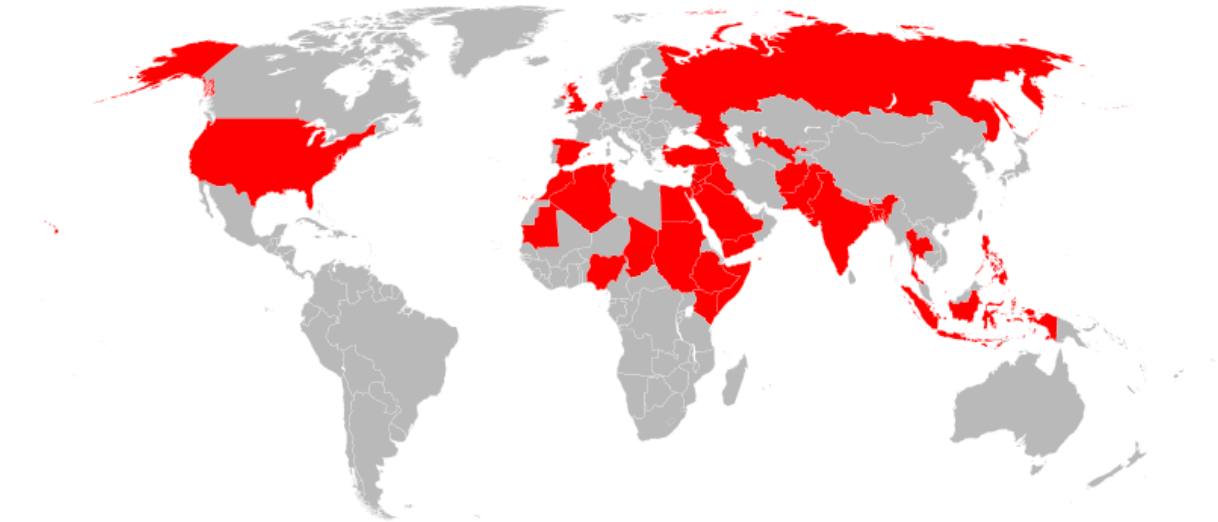
Professzor Nick Pratt, az Amerikai Egyesült Államok haditengerészetének nyugdíjas ezredese, a Terrorizmus és biztonságtanulmányok program vezetője, 2004-ben a garmisch-partenkircheni Marshall Központban tartott „*Terrorism: History & Causes Yesterday, Today, & Forever*” című előadásában elmondta: a terrorakciók

²⁶ Rostoványi Zsolt: Mit kell tudni az iszlámról?, Kossuth Kiadó 1983., 45-47.o.

egyre nagyobb számban vallási csoportokhoz köthetők. Úgy véli, hogy a hidegháború utáni időszakban az etnikai, illetve vallásalapú konfliktusok, a globalizációs fejlődés hatására, a politikai elnyomás, gazdasági egyenlőtlenségek, illetve társadalmi felfordulások mind a vallásalapú terrorizmus növekedéséhez járultak hozzá.

Barack Obama, az Egyesült Államok demokrata elnöke Mitt Romney republikánus kihívójával 2012. október 22-én folytatott televíziós vitájában Obama azt mondta: Amerika számára legnagyobb jövőbeni fenyegetést az iszlamista szélsőségesek terrorizmusa jelenti.

3. ábra: iszlámista terrorszervezetek a világon 2001-2008

Forrás: Tálas Péter előadása

A 2001. szeptember 11.-i terrortámadásokat követően Samuel P. Huntington a Die Zeit-nak adott interjújában arról beszélt, hogy a támadások célpontja nem csak az Egyesült Államok volt, hanem egyben a nyugati kultúra is. „A terroristák úgy tekintenek Amerikára, mint a gyűlölt nyugati civilizáció megtestesülésére és mint a világ legerősebb országára.”²⁷

Kifejtette továbbá, hogy „ezzel az ellenséggel nagyon nehéz harcolni, mert nem lehet lokalizálni. Sok emberről van szó, akik számos országban és kis sejtekben dolgoznak. Minden bizonnyal a következő csapást készítik elő”. „Az olyan nyitott

²⁷ Kovács Zsuzsa, Németi Tamás szerk.: Szeptember 11. Értelmezések, elméletek, viták – Balassi Kiadó, Budapest 2002. 31.o.

társadalmakban, mint az amerikai és az európai, azért olyan nehéz a védekezés, mert nagyon könnyű beépülni a társadalomba, és ilyen bűntényeket megszervezni” – tette hozzá Huntington.

Tálas Péter ugyanakkor az MTI-nek a közelmúltban azt mondta: ”nem az iszlamista terrorizmus a legnagyobb fenyegetés Európára”.

Ezt akkor nyilatkozta, amikor 2012. augusztus 24-én, Anders Behring Breiviket, a 2011. július 22-én végrehajtott norvégiai kettős merénylet elkövetőjét beszámíthatónak nyilvánította és a lehető legsúlyosabb büntetésre, 21 év szabadságvesztésre ítélte egy oslói bíróság.

A merényletet Norvégia második világháború utáni történetének legvéresebb tragédiájának nevezték. Oslo kormányzati negyedében 2011. július 22-én 15 óra 25 perckor robbant pokolgép. A detonációnak 8 halottja és 209 sebesültje volt, a környező épületek megrongálódtak. A kormányfőnek nem esett baja, nem volt az irodájában a merénylet időpontjában. „A második támadás mintegy két órával később történt az Oslótól 40 kilométerre fekvő Utoya szigetén, a kormányzó Norvég Munkáspárt ifjúsági táborában. Breivik rendőrházban érkezett, majd tüzet nyitott a táborozókra. A szigeten pánik tört ki, a fiatalok közül sokan halálfélelmükben a vízbe menekültek, a sebesültek halottnak tettették magukat, de a pisztollyal és puskával felfegyverkezett gyilkos így is célba vette és lemészárolta őket. A körülbelül egy órán át tartó vérengzésnek 69 halottja és 110 - köztük 55 súlyos - sebesültje volt. A rendőrök közlekedési nehézségek miatt a riasztás után egy órával értek a szigetre, ahol elfogták a tettest, aki nem tanúsított ellenállást”.

4. ábra: Anders Breivik, a norvég tömeggyilkos arcán a szokásos mosollyal érkezik a tárgyalásra

Forrás: www.abcnews.com

Tálas Péter az MTI-nek kifejtette: Breivik, a norvég tömeggyilkos ügye is azt bizonyítja, hogy nem az iszlamista terrorizmus jelenti a legnagyobb fenyegetést Európára, hanem a szélsőséges mozgalmak. Breivik a szélsőjobbhoz tartozott, de egyfajta "magányos farkas" volt, ami nem túl gyakori - fejtette ki.

Tálas Péter szerint az is segítette Breiviket, hogy mivel Norvégia nem tartozott a terrorizmus által fenyegetett országok közé, a rendőrségnek nem volt tapasztalata arról, miként akadályozhatta volna meg a történeteket.

Bilkei Pál kriminálpszichológus az MTI-nek úgy nyilatkozott, hogy a társadalomban mindig lehetnek olyan, személyiségzavarral küzdő emberek, akik példaképüknek tekintik Breiviket, mert a történetekből azt szűrik le, hogy milyen sokat foglalkoztak vele, milyen sokat szerepelt a médiában, míg velük nem törődnek ennyit, ezért nekik is valami hasonlót kellene tenniük, hogy felhívják magukra a figyelmet.

III./4. Harc a terrorizmus ellen

A terrorizmust napjainkban globális biztonságpolitikai kihívásnak tekintik – írta Tálas Péter, a Stratégiai Védelmi Kutató Központ (SVKK) elemzésében. Ezek együtt a terrorizmus elleni harc – mint maga a terrorizmus is – hosszú múltra tekint vissza, mind az egyes nemzetek intézkedései, mind a különböző nemzetközi megállapodások révén.

Már az ENSZ 1945. október 24-én hatályba lépett Alapokmánya is konkrétan foglalkozik a terrorizmussal. A ratifikáló államok tekintetében egyértelmű tiltás jelenik meg a terrorcselekményekben való részvételt, vagy ösztönzést illetően.²⁸

A terrorizmus elleni fellépés hivatalos mérföldkövei:

- ☛ **1793. szeptember 17.** – A gyanúsokról megalkotott törvény (Saint Just);
- ☛ **1930** Brüsszel – az első törvénytervezet, amely használja a terrorizmus szót (5 cikkely áll) ;
- ☛ **1937** – terrorizmus megelőzéséről és a terrorcselekményt végrehajtók megbüntetéséről szóló tervezetek (24 ország írja alá, de nem ratifikálják);
- ☛ **1961** – Bécsi megállapodás a diplomáciai kapcsolatokról (diplomaták védelme);
- ☛ **1963** – A légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről szóló tokiói egyezmény;
- ☛ **1970** – A légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló hágai egyezmény;
- ☛ **1971** – A polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló montreali egyezmény;
- ☛ **1973** – A nemzetközi védelem alatt álló személyek ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló New York-i egyezmény;
- ☛ **1979** – A túszszedés elleni nemzetközi New York-i egyezmény;
- ☛ **1980** – A nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló bécsi egyezmény;
- ☛ **1988** – A tengeri hajózás biztonsága ellen elkövetett jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló római egyezmény;
- ☛ **1997** – A plasztik robbanóanyagoknak a felismerésük érdekében történő jelzéséről szóló montreali egyezmény;
- ☛ **1997** – A terrorista bombatámadások leküzdéséről szóló New York-i egyezmény;
- ☛ **1999** – A terrorizmus pénzügyi támogatásának visszaszorításáról kötött New York-i egyezmény;

²⁸ Dr. Havasi Zoltán r. dandártábornok: A TERRORIZMUS ÉS A JOG

☛ **2005** – A nukleáris terrorizmussal kapcsolatos cselekmények betiltására vonatkozó egyezmény.

Florin Știbli tanulmányában azt írta: a terrorizmus egy globális jelenség globális következményekkel, amelynek megoldása holisztikus megközelítést igényel. Ehhez több területre kiterjedő együttműködésre van szükség a védelmi politikában, a terrorizmus finanszírozásának ellenőrzésében, a nemzetközi információk áramlásában, határőrizetben, a migráció kezelésében, akár gyilkosságok felderítésében is. „A terrorizmus elleni küzdelmet nem lehet országok, vagy régiók szintjén megoldani.”²⁹

A terrorizmus nemzetközi szintű kezelésében a NATO az a szervezet, amely a katonai fellépés eszközével él. A NATO hivatalos honlapján a terrorizmuselleni küzdelemről azt írja: „mind a Stratégiai Koncepció, mind a Lisszaboni Csúcstalálkozón egyértelművé teszi, hogy a terrorhelyzet valós és komoly veszélyt jelent szövetségesei, valamint tagjainak biztonságára és védelmére egyaránt”.³⁰

Az Európai Unió a terrorizmus elleni fellépést elsősorban tagállami feladatnak tekinti, amelyben az EU maximum koordinációs szerepet vállal. Ennek keretében feladatának tekinti: az unión belüli és kívüli bűnmegelőzést, illetve bűnüldözést; a terrorizmus finanszírozási lehetőségeinek felszámolását; a terrorakciók következményeinek felszámolását, valamint a terrorizmus táptalaját szolgáló jelenségek kezelését. Mindezt az Europol, az Európai Rendőrségi Hivatal útján.

2004-ben a Németországban, Garmisch-partenkirchenben található Marshall Központ akkori igazgatója, Dr. John P. Rose, a „Global Security Trends and Challenges: An American Perspective” című előadásában az instabilitás veszélyei között első helyen jelölte meg a globális terrorizmust és a terroristák kezében lévő pusztító fegyvereket. Mint kifejtette: a 2001. szeptember 11.-i terrortámadások tartósan befolyásolták az amerikai gondolkodást, a politikát és akciókat. Az Amerikai Egyesült Államokat úgy nevezte „egy nemzet, amely háborúban áll a globális

²⁹ Florin Știbli: Terrorism in the context of globalization, Faculty of Economics, West University of Timisoara, Romania, AARMS, Vol. 9, No. 1 (2010) 1–7

³⁰ NATO and the fight against terrorism, Counterterrorism, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/76706.htm>

terrorizmussal”. Ezen felül viszont kiemelte: az Egyesült célja, hogy szövetségeket kössön a globális terrorizmus elleni harc érdekében, továbbá, hogy megelőzzék az Egyesült Államok, illetve „barátaik” ellen irányuló terrorakciókat.

A terrorizmus fontosságára Magyarország 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégiája is felhívja a figyelmet. „A terrorizmus korunk jelentős globális fenyegetése marad, amely térben és időben eltérő és folyamatosan változó módon jelenik meg, és veszélyezteteti szövetségi rendszerünket és értékrendünket. Magyarország terrorveszélyeztetettsége alacsony, ugyanakkor külföldi eredetű vagy a külföldi magyar érdekeltségek elleni fenyegetettséggel számolni kell. Emellett külföldi terrorcselekményeknek is lehetnek hazánkat érintő biztonsági és gazdasági következményei. A terrorizmus csak a globális, regionális és nemzeti kihívásokhoz igazított, összehangolt intézkedésekkel küzdhető le. Ezért nemzeti érdekünk, hogy továbbra is részt vegyünk a terrorizmus elleni nemzetközi fellépésben, a nemzetközi terrorellenes szervezetirendszer fejlesztésében, valamint az ENSZ, az EU és a NATO vonatkozó erőfeszítéseiben. Sikeres belföldi terrorellenes tevékenység sem képzelhető el kétoldalú és multilaterális együttműködés nélkül. Nemzeti szinten összkormányzati tevékenységre, az intézmény- és képességrendszer erősítésére, a hatáskörök összehangolására, horizontális koordinációra, a kockázatelemzési, -kezelési, tájékoztatási módszerek és eljárások egységesítésére van szükség”.³¹

Tehát a legtöbb ország, nemzetközi szervezet, és a szakértők egyaránt egyetértenek abban, hogy a terrorizmus ellen összefogással és együttműködéssel kell fellépni. Ezzel együtt ez semmiképpen sem könnyű feladat, hiszen – mint arra már korábban is utaltam-, a média számára a terrorakciók remek híryananyagot jelentenek, amely a terroristákat segíti abban, hogy a lehető legszélesebb tömegeket ériék el, s a lehető legnagyobb félelmet generálják.

Ennek a különös kapcsolatnak a veszélyére már Margaret Thatcher is felhívta a figyelmet. Az egykori brit miniszterelnök 1985-ben a következőt mondta: „Meg kell találnunk a módját, hogy a terroristát és a gépeltérítőt elvágjuk a nyilvánosság oxigénjétől, amelytől függ.”³² Elméleti síkon ez valóban egy jó ötlet, a gond csak az, hogy kivitelezhetetlen. Az volt már csaknem 30 évvel ezelőtt is, mostanra viszont a

³¹ Magyarország 2012-es Nemzeti Biztonsági Stratégiája,
http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf

³² Krasznai Andrea: 2001. szeptember 11. és az új típusú terrorizmus nemzetközi összefüggései, Doktori Phd. értekezése 2011., Debreceni Egyetem

társadalmak megnövekedett tájékoztatási igényével, az információik térben és időben szinte korlátlan terjedésének korszakában szinte teljesen lehetetlen küldetést jelen Másfelől viszont a tömegmédia tudatos és jól átgondolt használata a terrorizmus elleni küzdelemben a biztonságpolitika javára is válhat. Marsai Viktor konkrétan az iszlámtól, iszlám erőszaktól való félelem kapcsán írt erről egy tanulmányában. Mint fogalmazott „Úgy tűnik tehát, hogy ahhoz, hogy Nyugat túllépjen félelmein, az eddigi negatív hatású diskurzus után szükség van egy deszekurizációs párbeszédre, amely valós dimenzióiban, a biztonság fogalmán túllépve mutatja meg a muszlim-nyugati viszonyt. Ennek sikeréhez elengedhetetlen a nagy médiabirodalmak, politikusok, biztonságpolitikai szakértők bevonása, akik aktív szerepet játszottak az iszlámról való negatív kép kialakításában – de elengedhetetlen a muszlim fél részvétele is, ráadásul olyan formában, hogy prominens képviselői igenis merjenek szembenézni a fentebb már említett feszültségekkel, az iszlám vadhajtsaival, hisz ne feledjük, ez a negatív szekurizációs folyamat az iszlám világban is végbement. Ezen közös diskurzus elsődleges céljának annak kell lennie, hogy lebontson néhány olyan tévhitet, illetve absztrakciót, amelyek nagyban megakadályozzák a két kultúrkör kapcsolatának megértését. A tévhiteket azért, mert egész egyszerűen valótlanságot állítanak, az absztrakciókat pedig azért, mert olyan mértékben egyszerűsíthetik le a valóságot, mely esetünkben könnyen tévutakra vezethet”.

IV. A média és a terrorizmus viszonya

Az előzőekben tudományosan, illetve konkrét példákon keresztül próbáltam alátámasztani, hogy mostanra a média az egyik, ha nem a legfontosabb eszközévé vált a terrorizmusnak. Bár, mint azt én is, illetve több szakértő is igazolta a 2001. szeptember 11.-i terrortámadás új fejezetet nyitott a globalizált és mediatizált terrorizmus korszakában, a média és a terrorizmus már ezt megelőzően is léteztek, és hatással voltak egymásra. Ebben a fejezetben igyekszem szemléletesebben, elsősorban a saját tapasztalataim, illetve az engem ért hatások alapján bemutatni a tömegmédia és terrorizmus szimbiózisát.

Brigitte L. Nacos a Columbia Egyetem kiadványában ezt úgy jellemezte, hogy „a terrorizmus és a média szimbiózisának egyik alapvetése szerint mindenki, aki tudomást szerez egy terrorcselekményről, valamilyen szinten annak hatása alá kerül. Ilyen esetekben a tömegtájékoztatás abban a kényszerű helyzetben van, hogy az objektív tájékoztatás tényétől függetlenül garantálja az események azonnali „szenzacionalizálását”, ami a földrajzi távolság és érintettség függvényében az általános félelem és bizonytalanság érzetét keltheti a társadalom tagjaiban³³.

Az emberek döntő többsége az ország és a világ mindennapi történéseiről, ezek között a terrorizmusról is nagyrészt a médiából informálódik. Ezért abban, hogy az embereknek milyen érzései lesznek a terrorizmussal kapcsolatban, indokoltan, vagy indokolatlanul generál-e félelmet az emberekben, az elsősorban a média felelőssége.

Ennek kapcsán ugyanakkor meg kell különböztetni a médiából származó releváns információkat, amelyeket a hírműsorok szolgáltatnak, illetve azt a terrorizmust, amelyet a szórakoztató médiában – jellemzően a Hollywoodi – filmekben látunk. Ahogy azt 1980-ban az ENSZ MacBride jelentésében is megfogalmazták, a tömegkommunikáció 4 társadalmi funkciója:

1. Tájékoztatás
2. Kormányzás, közigazgatás
3. Értékek és normák közvetítése
4. Szórakoztatás

Paul Wilkinson a Média és Terrorizmus című könyvében is kiemelte könyvében, hogy „a tömegmédia felöleli az újságokat, a rádiót, és a televíziót és más

³³ Brigitte L. Nacos: Terrorism and the Media, Columbia University Press, New York, 1994, 1-16 o.

fontos formáit a kommunikációnak, beleértve a könyveket, filmeket, zenét, színházat és a képzőművészetet.”³⁴

IV./1. Terrorizmus a szórakoztató médiában

Bár Hollywood, illetve az egész világ filmipara is igazán 2001 után kezdte el ontani a terrorizmust megjelenítő filmeket és sorozatokat, korábban is számos olyan film készült, amely vagy teljesen a terroristákról szólt, vagy érintette ezt a témát. Számomra a legemlékezetesebb filmek ebből az időszakból – 2001 előttről – a Terror iskolája című amerikai film, a világhírű Die Hard filmek, illetve a Szikla című, szintén amerikai film. Bevallom, személy szerint az utóbbi kedvenceim közé tartozik, egyrészt a kiváló színészi gárda miatt, másrészt azért is, mert ebben a belső terrorizmus kapott szerepet. Bár ez irányú kutatást, statisztikai áttekintést nem végeztem, mégis ki merem jelenteni, hogy a terrorizmus filmvásznon való ábrázolásában túlsúlyban szerepel a külső terrorizmus külföldi, illetve külföldiek által végrehajtott cselekmények bemutatása. Ez érthető is, hiszen nyilvánvalóan egy nemzet sem szereti saját népét rossz színben feltüntetni. Másfelől van ennek egy biztonságpolitikai vonulata is, méghozzá hogy a kívülről érkező veszélyt könnyebb elhárítani. Másfelől, amíg a filmvásznon nem jelenik meg, addig az emberek bele sem gondolnak abba, hogy akár a szomszédjuk is lehet terrorista. Amíg ebből nem csinálnak nagy Hollywoodi szuperprodukciót, az emberek ettől való félelme sem fog növekedni. A Szikla című filmben viszont Ed Harris, aki az Egyesült Államok haditengerészetének egyik legtapasztaltabb és legtöbb katonai kitüntetést elnyert katonai tábornoka bosszút esküszik a parancsnoksága alatt elesett katonák haláláért, mert úgy gondolja a kormány cserbenhagyta őket. Ezért kommandósaival elfoglalja az Alcatraz börtönt, túszul ejti a turistákat és azzal fenyegetőzik, hogy amennyiben a kormány nem teljesíti követelését, San Franciscót vegyi támadás éri.

5. ábra: Terroristák ábrázolása a filmvásznon, A Szikla című filmben

³⁴ Paul Wilkinson: Terrorism versus democracy, The Liberal State Response, Second Edition, Routledge, London and New York, 2006

Forrás: www.port.hu

Ezt azért kívántam ilyen részletesen kifejteni, mert ez – valamint a hasonló belső terrorizmust ábrázoló – „szórakoztató produkciók” hajlamosak növelni az emberek félelemérzetét. Hiszen ezáltal szembesülnek azzal, hogy nem csak azokon a helyeken van terrorveszély, ahol a terrorszervezetek központjai vannak, s nem csak arab terroristáktól kell félni. Ezzel együtt nem szabad megfeledkezni a terrorizmus lényegét jelentő meglepetésszerű támadásokról sem, mint Pataki Ferenc könyvében megfogalmazta: „a pánikhelyzet kialakulásának legfőbb forrása mindig a fenyegetés váratlansága, megjósolhatatlansága, sokszerű előállása. Ilyenkor az egyén alapélménye a védtelenség, kiszolgáltatottság és a magárahagyottság”.³⁵ Véleményem szerint fontos, hogy a média közvetítse az emberek felé, hogy a terrorcselekmény lehetősége bármikor, bárhol fennáll, és nem csak az arab terroristáktól kell félni. Fontos ugyanakkor, hogy ne generáljanak nagyobb félelmet a szükségesnél.

Sok szakértő a szeptember 11.-e utáni médiafelhajtást is túlzónak vélte. Némileg ezzel én is egyetértek, mert személyesen is tapasztaltam, hogy még nálunk is kialakult egy félelem az arab külsejű emberekkel szemben. Ennél csak rosszabb volt a helyzet az Egyesült Államokban, illetve az olyan más nyugati nagyvárosokban, akik egy hasonló terrortámadástól tartottak. Tóth Péter a Terrorizmus anatómiája című könyvében például azt írta: „Az al-Káida marketingjéhez – amelynek eredményeként mára e fogalom a terrorizmus piacán éppoly ismert, mint a

³⁵ Pataki Ferenc: A tömegek évszázada, Osiris, Budapest, 1998. 122.o.

hamburgerpiacon a McDonalds – a nemzetközi média és politikusok is derekasan hozzájárulnak”.³⁶

IV/.2. Terrorizmus a hírekben

Az emberek mindezzel együttvéve tudják, hogy leszámítva a valós eseményeken alapuló filmeket, amit a filmvásznon látnak, az nem a valóság. Ezért is releváns információik elsődleges forrása a média. Én gyermekkoromban is megnéztem az említett, illetve azokhoz hasonló filmeket, de az én szüleim elmagyarázták, hogy az nem a valóság. Így a terrorizmusról, terroristákról alkotott képem valós alapját én is a hírekből raktam össze. Ezekben az időkben – emlékeim szerint – a hírekben túlnyomóan az IRA, illetve az ETA terrorszervezetek által elkövetett akciók jelentek meg. Ismét hangsúlyoznám, hogy akkoriban még gyerek voltam, de fontosnak tartom megjegyezni, hogy Spanyolországról voltak más ismereteim tapasztalataim is, így az ETA-ról szóló tudósítások, nyomot hagytak bennem, de ettől függetlenül Spanyolország továbbra is vonzó hely maradt számomra. Írországról viszont kevesebbet hallottam, így ha akkor egy írországi utazásra biztosan nemet mondtam volna, mivel számomra Írország akkor még az IRA-t jelentette, ezért félelmet helynek tartottam.

Theodore White The making of the president című könyvében azt írta: „Amerikában a sajtó hatalma alapvető. A sajtó határozza meg, hogy miből lesz közügy, biztosítva a nyilvános vita fórum keretét; és ezt a mindent elsöprő politikai erőt egyetlen törvény sem korlátozza. Meghatározza, hogy az emberek miről beszéljenek és gondolkodjanak – olyan hatalom ez, amelyet más országokban a zsarnokok, a papok, a pártok birtokolnak, vagy Kínában a mandarin nyelv”.

Mint említettem többen is úgy vélik, hogy a szeptember 11.-i terrortámadásokat túl nagy médiafigyelem övezte. A média generálta a terrorizmustól való félelmet.

³⁶ Biztonság a XXI. Században: A terrorizmus anatómiája, 8.o. Tálas Péter Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus

5. ábra: CNN tudósítása a WTC ért 2011.09.11. támadásáról

Forrás: www.cnn.com

Tüttő Szabolcs, a korábbi Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatója a szeptember 11.-i események bemutatásáról egy publikációjában úgy írt: „ami a történetek dramatikus bemutatását illeti, nem megkérdőjelezhető, hogy a valós események túldramatizálására nem volt szükség, mivel azok minden emberi képzeletet felülmúltak. Itt érdemes megjegyezni, hogy a terrorakcióról szóló híradások sora a mindenkor aktuális helyzet függvényében több alakváltoztatáson ment át. Az átalakulás irányát egy jól felépített propaganda-hadjárat biztosította. Ez leginkább a hírműsorok főcímeinek változásában volt tetten érhető. Közvetlenül a katasztrófát követően a CNN a világ egyéb eseményeivel foglalkozó tájékoztatásait teljes mértékben mellőzve csak a terrorcselekmények körülményeiről közölt híreket. A jelmondat ekkor a tragédia legmegrázóbb képeit háttérül választva a „Megtámadott Amerika” („America under attack”) volt, ami az akkor még a média sokszor jótékony szűrőjén is átütő bizonytalanságot és tanácstalanságot leszámlítva a nemzeti és nemzetközi közvélemény mozgósítására szolgált”.³⁷

³⁷ Tüttő Szabolcs: A terrorizmus és a média szimbiózisa

Adam Lockyer *The Relationship between the Media and Terrorism* című publikációjában felhívta a figyelmet arra, hogy az események közvetítésével összefüggésben felmerül a tömegtájékoztatás felelőssége a tudósítások súlypontjainak kialakítása tekintetében. „Fontos kérdés ugyanis, hogy a média meddig mehet el a történetek plaszticitásának biztosítása érdekében. A képernyőre vitt sokkoló felvételek ugyanis ténylegesen alkalmasak a tömegek demoralizálására, esetleges pánikkeltésre”.³⁸

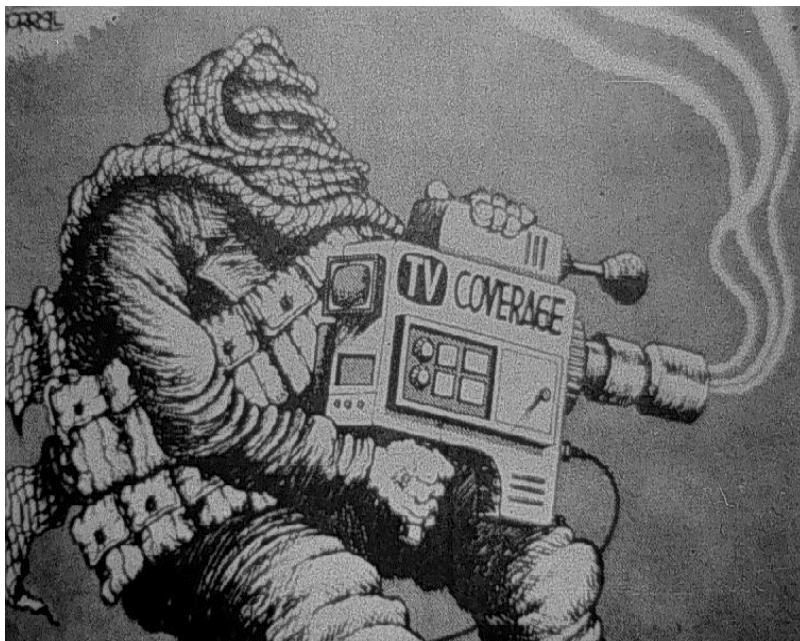
Ennek kapcsán Tüttö Szabolcs arra hívta fel a figyelmet, hogy „a tömegtájékoztatást a terrorizmus pozitív visszacsatolásával vádló fejtegetéseket boncolgatva a média állítólagos felelősségének további vetületei kerülnek felszínre. Ezek egyike a publicitás problematikája, ami nem jelent mást, mint a tömegkommunikáció által a terroristák számára biztosított közvetlen nyilvánosságot. A világméretű tájékoztatás akaratán kívül bizonyos fokig kiszolgálja a lehető legszélesebb tömegek demoralizálására irányuló terrorista stratégiát”.

„A média felelősségét firtatók további elemeként nevesítik a terroristák propagandájának tömegtájékoztatás által történő terjesztését. Ennek során szerintük olyan események kerülnek interpretálásra, melyekről a közönség amúgy nem venne tudomást. Ezen feltevés szerint a tájékoztatás a terrorizmus ügyvivőjévé lép elő. Aggályokat vet fel továbbá a terroristák számára a média közreműködése nélkül aligha elérhető politikai legitimáció. Adott esetben ez teszi lehetővé, hogy a terrorakciók elkövetői által képviselt érdekek az államot cselekvésre kényszerítve bizonyos fokig érvényre jussanak. A médiát vádlók táborá szerinte tehát a terrorizmus arzenáljában kívül rendelkezésre álló legnagyobb „hatótávolságú” fegyver maga a TV-kamera”³⁹ – tette hozzá Tüttö Szabolcs.

³⁸ Adam Lockyer: *The Relationship between the Media and Terrorism*

³⁹ Tüttö Szabolcs: *A terrorizmus és a média szimbiózisa* 7.o.

6. ábra: “Well, that’s show biz.”

Forrás: Professor Nick Pratt, az Amerikai Egyesült Államok haditengerészetének nyugdíjas ezredese, a Terrorizmus és biztonságtanulmányok program vezetője, a stratégiai és nemzetközi politika professzorának, „*Terrorism: History & Causes Yesterday, Today, & Forever*” című előadása, Garmisch-partenkirchen 2004.09.16.

Ugyanakkor Tüttö Szabolcs kiemelte: ennek elengedhetetlen feltétele a szabadon tevékenykedő demokratikus tömegtájékoztatás, ami mélységében tárgyalja a történeteket.

Mint arra korábban is utaltam, a demokratikus berendezkedésű társadalmakban az állampolgárok elvárása, hogy a lehető legtöbb információ álljon rendelkezésükre. Ezen információéhség kielégítésére mostanra a média képviselői megsokszorozódtak. Mindenhol ott vannak, s a legmodernebb eszközökkel és módszerekkel készen állnak arra, hogy értesülésükkel egy pillanat alatt elárasszák a világsajtót. Véleményem szerint felmerül a kérdés, hogy a jelenlegi médiaviszonyok „demokratikus” működése milyen módon és mértékben veszélyezteti a biztonságpolitikát. A média grandiózus kiterjedtsége azért is veszélyes, mert az információk áradatában egyre nehezebbé válik a valós és objektív információk kiszűrése. Ahogy Tóth Péter fogalmazott egy előadásában hihetetlenül sok információval kell dolgoznia a médiának, a biztonságpolitikának, de a közönségnek is. „Ma nem az információk megszerzése, hanem az információk közötti eligazodás a

legnagyobb nehézség”⁴⁰ – tette hozzá. Fontos, hogy már a közszolgálati média hivatalos tájékoztatásban is el kell tudni választani egymástól a hivatalos tényeket, a kormányzati közléseket, a témában megjelenő szakértői véleményeket és így tovább. A magyarországi véleményem szerint erősen bűncselekmény, illetve erőszak orientált kereskedelmi híradók szenzációhajhász, túlzó elemeit gondolom nem kell bemutatnom. Úgy gondolom, mindenképpen fontos, hogy ezen típusú híradók üzeneteit helyi értékén kezeljék az emberek.

Egyetértek Tóth Péterrel, aki 2012. október 26. egy budapesti konferencián a média és a biztonság kapcsolatáról szóló előadásában azt mondta: fenntartásokkal kell kezelni a médiát. Azt tanácsolta, hogy minden körülmények között, megbízható forrásból tájékozódjon, legyenek nyitottak a különböző álláspontokra, de ugyanakkor tartsák fenn a kétkedés jogát is. Továbbá azt is kiemelte, hogy lehetőség szerint a TV helyett olvasással tájékozódjunk.

A szakértők többsége ma is úgy gondolja, hogy bár az internet és egyéb technológiai eszközök fejlődése és térnyerése figyelemreméltó, a TV befolyásoló ereje továbbra is nagyon erős. Az afrikai Arab tavasz eseményeit nagyban befolyásolták az internetes közösségi oldalak, az emberek többsége az Al Jazeera híradásából szerezte értesüléseit.

Ezzel együtt az elmúlt években az internet robbanásszerű fejlődése és elterjedése mind a biztonságpolitika, mind a terrorizmus szempontjából jelentős fejlődésen ment keresztül. A terrorizmussal foglalkozó szakértők 1997-ben még mindössze 12 terrorista website-ot tartottak nyilván, mára az ilyen jellegű oldalak száma már az ezret is meghaladta.

A Biztonságpolitika – Biztonsági tanulmányok című könyv azt írja, hogy a médiának kulcsszerepe volt abban, hogy szinte az egyetlen nemzetközi terrorista szervezetként számon tartott al-Káida mozgalommá válhatott. Egyrészt azért, mert ezek a csoportok tevékenységük során már a kommunikáció legmodernebb eszközeit használják fel, úgy mint a mobiltelefon, a laptop, internet, illetve a közösségi oldalak. A szakkönyv az al-Káida típusú terrorcsoportok interneten folytatott propaganda tevékenységét „virtuális dzsihádnak” nevezi. Ezt az állítást én sem vitatom. A kérdés csak az, hogy a biztonságpolitikai szektor virtuális fegyvertárával képes-e elhárítani a veszélyt?

⁴⁰ Tóth Péter előadása

Hipotézisek igazolása, összegzés

A médiában dolgozó védelem- és biztonságpolitikai szakos hallgatóként érdekes volt áttekinteni az emberek biztonságérzetének, a terrorizmus és a tömegmédia kapcsolatát. Amikor a dolgozatom címét megfogalmaztam nem az volt a célom, hogy bíráljam a média terrorizmus ábrázolását. Nem is azt akartam bizonyítani, hogy a média hatással van a terrorizmustól való félelmére, mert véleményem szerint ez triviális. A célom sokkal inkább az volt, hogy felhívjam a figyelmet erre a jelenségre, amely egyfelől sok veszélyt, másfelől viszont a terrorizmus elleni védekezésben, megelőzésben számos lehetőséget is magában rejt. Mindezek nyomán dolgozatom során három hipotézist vizsgáltam, melyek bizonyítását az előző oldalakon több szakértői véleménnyel, illetve konkrét példákkal végeztem el, de néhány mondatban ismét visszatérnék ezekre.

Az első hipotézisem az volt, hogy: **„A média szerepe jelentősen megnőtt az emberek biztonságérzetének formálásában.”**

Mint az első fejezetben kifejtettem az emberek közvetlen környezetükről tapasztalatok, saját értesülések révén informálódnak, a szélesebb környezetükről, a társadalomról, illetve a világról szerzett információik forrása viszont a média. Több példával is alátámasztottam, hogy az emberek mindennapi cselekedeteire milyen nagy hatással van a média. A benzináremelés hírére kigyózó sorok alakulnak ki a benzinkutaknál, ha az emberek azt hallják, hogy közeleg egy trópusi vihar – nyilván most nem Magyarországra gondolok – akkor lázas felvásárlásba kezdenek, bedeszkázzák ablakaikat, vagy elmenekülnek otthonról. Már George Orwell rádiójáték által generált tömegpánik is jól példája volt milyen hatással van az emberek biztonságérzetére a média. Az azonban csak egy játék volt. Azok a képsorok viszont, amelyeket 2001. szeptember 11.-én élőadásban láthatott az egész világ, az a valóság volt.

Példákkal illusztráltam, hogy szórakoztató médiának is nagy hatása van az emberek életére, azonban – miután az emberek tudják, hogy amit a filmvászon látnak, az csupán fikció, azok az erőszakos képsorok nem generálnak bennük félelmet. A hírműsorokkal viszont már más a helyzet. Ezzel kapcsolatban viszont az a baj, hogy bár az emberek többsége is felismerte, hogy valamilyen oknál kifolyólag a magyarországi kereskedelmi híradókat lényegében csak az erőszak tölti ki, mégis

hatalmas a nézettségük. Ezzel pedig az a gond, hogy hírműsor lévén elhiszik, hogy a mai Magyarország valóban egy ilyen erőszakos világ.

Egyes szakértők már a '60-as években felismerték a média társadalomra gyakorolt erejét. Sokan egyetértenek abban is, hogy a televízió megjelenése forradalmi áttörést jelentett a média nagyhatalommá válásában, hiszen – mint azt a kommunikációelméleti szakértők állítják - a vizuális kommunikáció befolyásoló ereje tagadhatatlan. Mostanra a technológiai fejlődésnek köszönhetően a tömegmédia eszközei behálózta az emberek mindennapjait. Több szociológus kiemelten foglalkozik, ennek a társadalomra gyakorolt hatásával is. Amint dolgozatomban is bemutattam, többen megállapították, hogy a valós emberi kapcsolatok háttérbe szorultak, az élet színterei között egyre nagyobb szerepe van a virtuális világnak. Ez egyúttal azt jelenti, hogy az emberek által szerzett információk egyre nagyobb arányban a TV-ből, az internetről, a médiából származnak. Ez pedig igazolja azt, hogy az emberek biztonságérzetének kialakulásában egyre nagyobb jelentőséggel bír a tömegmédia.

A második hipotézisem az volt, hogy **„Akár van globális terrorizmus, akár nincs, egyes terrorcselekményeknek lehet globális hatása.**

Ennek igazolására egyrészt az előző fejezetek szellemében választ adnak a számok is. Ezekből egyértelműen látható, hogy a terrorista cselekmények nagyobb része nem globális célú volt.

Természetesen az elmúlt évtizedekben számunkra –NATO tagországgént- kiemelten fontosak a globális események voltak. A 2001. szeptember 11.-i támadások után George W. Bush bejelentette: Amerika háborút hirdet az al-Káida ellen. Az USA-nak, mint tagországnak a NATO is felajánlotta támogatását. Ez egyúttal, az 51. cikkely értelmében a NATO minden tagországa – köztük Magyarország – számára is kötelezettségeket jelentett. Sok ország nagy veszteségeket szenvedett el Afganisztánban, az Egyesült Államok, illetve Magyarország is.

Mint azt a még érvényben lévő 2009-ben elfogadott Nemzeti Katonai Biztonsági Stratégia is kimondja: "a Magyar Honvédség a Magyar Köztársaság katonai védelme és a NATO kollektív védelméből fakadó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi műveletekben való részvétel mellett: felkészülten közreműködik az arra

kijelölt és felkészített erőkkel a nemzetközi terrorizmus elleni harcban a NATO és az EU koncepcióival összhangban”.⁴¹

Közvetlen érintettségünket is bemutattam. 2004 júliusában levélben egy önmagát az al-Kaida európai szervezetének nevező csoport a New York-i és a madridi merényletekhez hasonló robbantásokat helyezett kilátásba Bulgáriában és Lengyelországban, ha Szófia és Varsó nem vonja ki csapatait Irakból. „Többek között hasonló fenyegetéseket kapott Magyarország és Lengyelország az al-Dzsazíra tévécsatornán keresztül az Oszama bin Laden közvetlen munkatársaként, illetve az al-Kaida terrorszervezet második embereként számon tartott Ajman Zavahiritől, 2004 szeptemberében.”⁴²

Emellett pedig nem véletlenül emeltem ki a norvég tömeggyilkos, Anders Breivik esetét sem. Hozzá hasonló egyénekről, kisebb szervezetekről sok hír látott napvilágot különböző országokban, ahol az elkövetők célja helyi és nem globális volt. A norvég tömeggyilkos esete mégis világszenzáció lett, hiszen Norvégiát korábban egy békés európai államként tartották számon. Anders Breivik, a magányos terrorista ezért világszerte megnövelte a terrorizmustól való félelmet, mind az államok vezetői, mind az állampolgárok szintjén. Ez a tömeggyilkosság felhívta a figyelmet, hogy attól függetlenül, hogy egy országban - mind az objektív, mind a szubjektív tényezőket tekintve - egy terrorcselekmény bekövetkezésének esélyét elenyészőnek tartják, bárhol lehetnek olyan szélsőséges nézeteket valló egyének, illetve csoportok, akik nem tudni mikor döntenek úgy, hogy a tettek mezejére lépnek.

Bemutattam, hogy a modern társadalom sok szempontból sebezhető nagyobb erők és bonyolultabb eszközök nélkül is. Egy stratégiai jellegű terrortámadás célpontja lehet egy atomerőmű, vagy akár egy gázvezeték is, amelyek révén az emberek széles csoportja, illetve több ország gazdasága kerülhet veszélybe.

Harmadik hipotézisemben azt állítottam, hogy **„A médiát mindkét fél (az állami védekezésben és a terrorcselekményeket elkövetők is aktívan használják), de a technológiai fejlődések és a média határtalanná válása erősen nehezíti a terrorizmus elleni védelmet.**

⁴¹ A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája, 2009.

⁴² Al-Zawahiri Sends a Warm Al-Qaeda Greeting to Hungary. 2004. október 4. www.pestiside.hu

Nemzetközi és történelmi áttekintéssel bemutattam, hogy veszély esetén az állami irányításban már régóta tudatosan széleskörűen használják a média eszközt annak érdekében, hogy az emberek biztonságérzetét erősítsék. Példákkal igazoltam, hogy ezt teszik a terrorizmustól való félelem csökkentése esetében is. Kitértem arra is, hogy a terrorizmus visszaszorítása érdekében a XXI. századi technológiát, a média eszközszerét az elhárításban is aktívan használják. Többek között, ma már a biztonsági szektor könnyebben lenyomozhatja, illetve nyomon követheti a potenciális veszélyt jelentő egyének mozgását, illetve tevékenységét. Ha például egy ilyen potenciális terrorista kiírja Facebook üzenőfalára, hogy egy időre búcsúzik, mert valami nagy magasztos cselekedetre készül, az interneten a bombagyártás házilag oldalakat böngészi, és még vesz egy Washingtonba szóló repülőjegyet is, az illetékes szervek nyilván nem hagynák hogy felszálljon arra a gépre.

Azt is láttattam, hogy ez a védekezés még közel sincs a legmagasabb szinten. Néhány évvel ezelőtt a „gatyás robbantóként” elhíresült nigériai fiatal is feljutott a repülőre, hiába figyelték korábban a titkosszolgálatok. A norvég tömeggyilkos Anders Breivik szélsőséges gondolatait hiába publikálta az interneten, a norvég védelmi szektornál ez nem ütötte ki a biztosítékot. Véleményem szerint ez az a pont, ami biztonságpolitikai szempontból igazán kiemelendő. Mint tudjuk a biztonságpolitika alapvetően a biztonság felső, nemzetközi, illetve állami szintjeivel foglalkozik, mivel a politikai döntéshozatal során az emberek sokaságának, a társadalom biztonságérzetét kell alapul venni. Márpedig a mai világban, ha egy ember rendelkezik a megfelelő affinitással, megtalálja a szükséges csatornákat pillanatok alatt követőkre találhat. A tekintetben pedig, hogy az ily módon egy ember nézetein – akár félelmén – alapulva létrejött csoport milyen méretű lesz, illetve céljai elérésére milyen eszközöket hajlandó felhasználni – a lehetőségek tárháza végtelen. A közelmúlt belpolitikai eseményei is rávilágítottak arra, hogy a Facebook világában mindössze néhány nap is elegendő ahhoz, hogy néhány ember megszervezzon egy mozgalmat és több ezer embert hívjanak utcára, hogy a kormány, vagy annak egyes intézkedései ellen tüntessenek. Ezek között is voltak békés megmozdulások, de az is hasonlóan kezdődött, amikor az IMF budapesti székházába erőszakkal törtek be.

Dolgozatom végén ismét idézném Magyarország 2012-ben elfogadott új nemzeti biztonsági stratégiája néhány sorát: „Globalizált világunkban a biztonság nem a határainknál kezdődik. A távoli biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülre. Bármikor,

rövid időn belül, komoly előjelek nélkül is történhetnek olyan változások, amelyek gyors választ követelnek meg, akár nagy földrajzi távolságokon átívelve. A terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik globális terjedése, valamint egyes régiók erőteljes fegyverkezése növelik a bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot, és növekvő veszélyt jelentenek hazánk és az euro-atlanti szövetségi rendszer biztonságára. Biztonságunk külső és belső dimenziója ezért elválaszthatatlan egymástól”.⁴³

Bízom benne, hogy dolgozatomban sikerült rávilágítanom a tömegmédia megnövekedett befolyására az emberek életében. Ugyanakkor azt is remélem, hogy ennek nem csak árnyoldalai, hanem lehetőségei is kiolvashatók voltak soraimban. Véleményem szerint mind a terrorizmus, mind a biztonságpolitika egészét nézve jelentős előre lépést lehetne elérni, ha a médiát nem ellenségként, hanem a biztonsági stratégia fontos eszközeként kezelné a védelmi szektor.

⁴³ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, 7. o.

Felhasznált irodalom

- Deák Péter: Biztonságpolitika a hétköznapiakban, 2009, Zrínyi Kiadó
- Terestyéni Tamás: Kommunikációelmélet
- Marsai Viktor: Európa félelme az iszlámtól – szekurizáció, tévhitek és valós kihívások
- Zrínyi Kiadó: Katonapszichológia I. kötet, szerk.: Zelimir Pavlina és Zoran Komar, 2007.
- Em Griffin: Bevezetés a kommunikációelméletbe, Harmat Kiadó 2003
- Pataki Ferenc: A tömegek évszázada, Osiris, Budapest, 1998.
- Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika, szerk.: Gazdag Ferenc, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2011
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság Alapszabályai, Magyar ENSZ Társaság, 1993.
- Brigitte L. Nacos: Terrorism and the Media, Columbia University Press, New York, 1994, 1-16 o.
- Paul Wilkinson: Terrorism versus democracy, The Liberal State Response, Second Edition, Routledge, London and New York, 2006
- Pataki Ferenc: A tömegek évszázada, Osiris, Budapest, 1998.
- Tüttő Szabolcs: A terrorizmus és a média szimbiózisa
- A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája, 2009.
- Al-Zawahiri Sends a Warm Al-Qaeda Greeting to Hungary. 2004. október 4. www.pestiside.hu
- Krasznai Andrea: 2001. szeptember 11. és az új típusú terrorizmus nemzetközi összefüggései, Doktori Phd. értekezése 2011.,
- Tóth Péter előadásai
Florin Ştebli: Terrorism in the context of globalization, Faculty of Economics, West University of Timisoara, Romania, AARMS, Vol. 9, No. 1 (2010) 1–7
- Rostoványi Zsolt: Mit kell tudni az iszlámról?, Kossuth Kiadó 1983.
- Tóth Péter: Terrorfenyegetettség a számok tükrében, ZMNE SVKK ELEMZÉSEK, 2011/7
- Kovács Zsuzsa, Némethi Tamás szerk.: Szeptember 11. Értelmezések, elméletek, viták – Balassi Kiadó, Budapest 2002.
- Dr. Havasi Zoltán r. dandártábornok: A TERRORIZMUS ÉS A JOG
- www.mti.hu
- www.wikipedia.hu
- www.nato.int
- www.kormany.hu